

Fredagen den 4 april

Kl. 09.00

*Kompletteringsval till
utskott och riksdagens
krigsdelegation*

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Kompletteringsval till utskott och riksdagens krigsdelegation

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Centerns partigrupp har efter Anders Dahlgren anmält följande nya representanter, nämligen som suppleant i utrikesutskottet Anna Wohlin-Andersson, som suppleant i jordbruksutskottet Karl-Anders Petersson och som ledamot i krigsdelegationen Bertil Fiskesjö.

Förste vice talmannen förklarade valda till

suppleant i utrikesutskottet

Anna Wohlin-Andersson (c)

suppleant i jordbruksutskottet

Karl-Anders Petersson (c)

ledamot i riksdagens krigsdelegation

tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1985/86:104 till kulturutskottet

1985/86:158 till jordbruksutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1985/86:445--448 till näringsutskottet

4 april 1986

*Bekämpande av aids,
m. m.*

Föredrogs

socialutskottets betänkande

1985/86:15 om anslag till Epidemiberedskap m. m. (prop. 1985/86:100 delvis)
och

utrikesutskottets betänkande

1985/86:19 om internationellt samarbete mot aids.

Anf. 2 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Socialutskottets betänkande 15 och utrikesutskottets betänkande 19 debatteras i ett sammanhang.

Anf. 3 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Inom regeringskansliet har vi sedan december arbetat med att ta fram en aktionsplan för insatser i kampen mot spridningen av HTLV-III-smitta och aids. Propositionen är ännu inte i alla detaljer klar, men vi räknar med att regeringen skall kunna besluta om den nästa torsdag, den 10 april. Förhoppningsvis skall vi redan dagen därpå kunna lämna den till riksdagen.

Vid aidsdelegationens sammanträde i onsdags presenterade jag aktionsplanen i dess huvuddrag, och vi fann det lämpligt att då också presentera den för massmedierna. Jag vill i dag ta tillfället i akt att också i riksdagen ge information om innehållet i förslagen.

Låt mig först konstatera att de förslag som vi nu lägger fram är väl i överensstämmelse med den beställning till regeringen som i dag kommer från socialutskottet. Förslagen är också ett svar på de djupgående diskussioner som förts i aidsdelegationen. Jag är glad över att vi har kunnat arbeta med denna svåra fråga på detta sätt. Det är min förhoppning att vi skall kunna nå stor politisk enighet också i riksdagen vid behandlingen av utskottets betänkande och av propositionen.

Immunbristsjukdomen aids är ett hot mot folkhälsan. I mars i år hade vi fått in rapporter om sammanlagt 50 insjuknade i aids i Sverige. 29 av dessa har avlidit. Vi vet av erfarenheter från utlandet och också av egen erfarenhet att antalet insjuknade i aids hittills fördubblas inom en period av 8–10 månader. Det faktum att vi de senaste kvartalen haft en nedgång i antalet rapporterade aidsfall i Sverige får inte tas som intäkt för att förändra denna bedömning. Vi vet också att 80 % av dem som insjuknat i aids avlider inom två år.

Det är skrämmande siffror. Och de blir än mer skrämmande när vi också väger in det faktum att vi ännu inte har någon medicinsk metod att stoppa smittspridningen eller bota de sjuka.

Vad vi alltså i första hand måste göra är att med andra metoder än de medicinska försöka stoppa smittspridningen. Det är utgångspunkten för de förslag som vi nu lägger fram.

Vi har numera goda kunskaper om hur smittan sprids. Vi vet också att den i första hand drabbar vissa utsatta grupper: de homo- och bisexuella, de intravenöst injicerande narkomanerna och de blödarsjuka. Hittills har vi i

Sverige bara i rena undantagsfall kunnat påvisa en spridning av smittan utanför dessa grupper.

Men utvecklingen i främst USA visar klart att andra grupper kan få smittan efter sexuella kontakter med exempelvis smittade bisexuella, narkomaner eller prostituerade.

Mot den här kunskapsbakgrunden har vi utformat vårt förslag till aktionsplan.

Sammanlagt vill regeringen nu för budgetåret 1986/87 satsa 75 milj. kr. för åtgärder mot smittspridningen och lika mycket budgetåret 1987/88. Därtill kommer 50 milj. kr. för 1987 i sjukvårdsuppgörelsen med landstingen. De 50 miljonerna fördelas mellan landstingen och kommunerna i de tre storstadsområdena i proportion till antalet smittade i varje region.

De åtgärder det blir fråga om är följande.

Först och främst en kraftigt ökad informationsverksamhet. Vi skall utarbeta en långsiktig plan för informationen. Informationen skall vara återkommande och förmedlas av olika medier. Vi skall utbilda, och vidareutbilda, informatörer i berörda organisationer och yrkesgrupper och göra speciella insatser för att nå vissa nyckelgrupper, främst homo- och bisexuella män, narkomaner, prostituerade och de prostituerades kunder. Berörda organisationer och projektgrupper skall få anslag för att utforma egen information. Det är självklart också viktigt att vi fortlöpande följer och utvärderar effekterna av den information som vi sprider.

När det gäller narkomanerna bedömer vi att det behövs speciella insatser.

Narkomanerna är, genom sitt drogberoende, i en speciell situation. Bland dem sprids smittan snabbast just nu. Ofta, som i fallet med de prostituerade, finansierar de sitt missbruk med beteenden som kan överföra smitta. De narkotikainjicerande männen är också en grupp som vid heterosexuella kontakter kan föra smittan vidare till nya grupper.

Målet måste vara att vi skall nå alla intravenöst missbrukande narkomaner för provtagning, avgiftning och behandling. Därför krävs det en fortsatt stark utveckling och förbättring av narkomanvården.

De insatser vi gör i dag, i socialtjänst, hälso- och sjukvård och kriminalvård, måste samordnas på ett bättre sätt. Den uppsökande verksamheten måste intensifieras. I det sammanhanget har kriminalvården, i häkten och på anstalter, en viktig roll. Vi vet att den allra största delen av de tunga missbrukarna någon gång hamnar hos de kriminalvårdande instanserna. Där har vi en möjlighet att nå dem, och där måste vi sätta in större resurser för att motivera till avgiftning och narkomanvård.

För att de uppsökande insatserna bland narkomanerna skall få någon effekt, krävs också en utbyggnad av behandlingshemmen. Stöd för sådan utbyggnad finns självfallet med bland åtgärderna i aktionsplanen.

Vetskapen om att vara smittad av HTLV-III-virus är för de drabbade en tung kunskap att bära. Prognosen är allt annat än ljus. När smittan också övergår i förstadier till aids och till aids behöver de drabbade och de anhöriga ännu mera stöd.

Sjukvården har ett grundläggande ansvar i det avseendet. Sjukhusens stödresurser måste alltså förstärkas. Men vi vet att också organisationerna, både i Sverige och utomlands, gör viktiga insatser på det psykosociala

området. Dessa insatser vill vi nu stimulera ytterligare med bidrag till organisationerna.

Forskningen har en stor betydelse i kampen mot aids. Vi menar från regeringens sida att också svenska forskare kan spela en betydelsefull roll i utvecklingen av vaccin och mediciner mot HTLV-III-virus. Vi har därför för avsikt att i ett särskilt utredningsuppdrag ta fram en plan för ett svenskt forskningsprogram.

Låt mig också i detta sammanhang informera om att regeringen i maj kommer att lägga fram förslag om förändringar i sekretesslagen, bl. a. för att förstärka möjligheterna för smittskyddsläkarna att i sina landsting effektivisera insatserna mot HTLV-III-smittan.

Regeringen markerar med den här samlade aktionsplanen att den ser ytterst allvarligt på det hot som HTLV-III-smittan och aids innebär. Jag vill än en gång upprepa att jag finner det angeläget att dessa insatser kan göras i bred enighet. Jag anser, mot bakgrunden av allvaret i det hot vi står inför, att det finns ett oerhört stort värde i en sådan enighet.

Anf. 4 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Låt mig allra först säga att jag delar socialministerns uppfattning om värdet av enighet om insatserna mot aids.

Mindre än 50 svenskar har hittills drabbats av sjukdomen aids. Det finns de som menar att den starka oron för sjukdomen därför är överdriven, att det är en hysteri som har gripit omkring sig. Men så är det verkligen inte. För att rätt värdera det här hotet måste man känna till de matematiska tumregler som aidsforskare världen över nu arbetar med.

För det första: för varje känt fall av slutstadiet av sjukdomen aids kan man räkna med att det finns bortemot 100 människor som bär på smittämnet HTLV-III.

För det andra: av 100 smittbärare kan man räkna med att omkring 20 med tiden utvecklar den dödliga sjukdomen aids.

De här reglerna är inte exakta. Vi kan hoppas att de med växande erfarenheter kan revideras neråt, men vi kan inte heller utesluta att de med tiden måste revideras uppåt. Vi kan hoppas på genombrott i den medicinska forskningen, även om de inte förefaller att ligga alldeles nära. Men vad den här provisoriska matematiken ändå säger oss är att faran av fortsatt smittspridning är oerhört stor.

Om varje känt aidsfall rymmer en inneboende prognos om 20 dödsfall, skulle vi redan nu kunna förutse 1 000 offer bland dem som hittills blivit smittade i Sverige. Då skall man komma ihåg att antalet aidsfall hela tiden växer. Man talar om fördubblingstakter – sex månader, åtta månader, tio månader, tolv månader, osv. Den här fördubblingstakten sjunker nu. Men även om vi kommer ner till en fördubblingstakt på tolv månader, som man nu är på väg mot i USA, blir det många tusental offer på några få år. Och de som drabbas är inte gamla människor som har levat ett långt liv, utan det är unga människor som rycks bort i 20- eller 30-årsåldern.

Mot den här bakgrunden är det helt uppenbart att det krävs en mycket kraftfull kontraoffensiv mot den här elaka smittan. Det är också vad socialutskottet enhälligt begär i detta betänkande.

Låt mig först säga något om den konkreta lagändring som föreslås. Den gäller den nya patientjournalagen, som varit i kraft sedan årsskiftet. Socialutskottet föreslår nu en ändring i lagen som innebär att den som vill undersöka om han har blivit angripen av HTLV-III inte skall behöva uppge sitt namn. Därmed tillgodoses ett önskemål som har rests bl. a. av RFSL och av många infektionsläkare. Syftet med den här lagändringen är att fler skall testa sig – det är viktigt både för att förhindra smittspridning och för att dämpa den oro eller ångest som många i dag bär på.

Anonyma tester föreslogs av vpk redan i höstas, men vi andra var då ännu inte beredda att ändra den nyligen antagna patientjournalagen. Vi ville vinna mer erfarenheter. Men det stod mycket snart klart att vpk hade rätt på den här punkten. I januari motionerade både folkpartiet och enskilda socialdemokrater för att möjliggöra anonyma tester.

Vad händer då om provet blir positivt? Jag vet att det finns en hel del oro på den punkten. Vi skriver i betänkandet att smittskyddslagen tar vid om någon visar sig vara smittbärare, men jag tror inte detta skall behöva utlösa någon ångslan. Vad smittskyddslagen säger är att läkaren skall upplysa den smittade om vad han eller hon har att iakttä för att inte smittan skall föras vidare, men det finns inget krav i smittskyddslagen på att patienten skall uppge sitt namn. Min bedömning är därför att anonymiteten kan bevaras för den som så önskar. Läkaren skall erbjuda sjukvård, och de allra flesta kommer att ta emot det erbjudandet.

Man har talat mycket om tvångsåtgärder i samband med aids, men min övertygelse är att sådana kan bli aktuella bara i rena undantagsfall. Smittskyddslagen föreskriver inget som helst tvång för den stora majoritet som följer läkarens råd och anvisningar.

Fru talman! Huvudpoängen i socialutskottets betänkande är att det nu behövs ett massivt åtgärdsprogram mot aidssmittan. Det handlar om information i många olika former, om vidgade insatser i narkomanvården, om hantering av arbetsmiljöproblem, om forskning, om utveckling av psykosociala stödåtgärder och mycket annat. Utskottet betonar också att det behövs statligt stöd till kommuner och landsting som har särskilda utgifter.

I det tillkännagivande till regeringen som utskottet föreslår att riksdagen skall ställa sig bakom görs alltså en omfattande beställning. Det är glädjande att regeringen redan har aviserat ett positivt gensvar på den beställningen. Som vi hörde från Gertrud Sigurdsen kommer inom kort en proposition som tydligen innehåller de ingredienser som socialutskottet föreslår. Anslagspropositioner skall ju egentligen väckas senast den 10 mars för att bli behandlade under vårsessionen, men i det här fallet skall vi självfallet göra vårt yttersta för att se till att förslaget får en skyndsam beredning. När regeringen är så snabb att reagera på riksdagens framställning skall inte vi vara sämre.

Får jag till sist beröra anslagsfrågan. Regeringen föreslog ju i januari att 5 miljoner skulle ställas till aidsdelegationens förfogande. Från folkpartiet framhöll vi då i vår partimotion att detta tydde på en underskattning av problemets vidd och allvar. Vi föreslog i stället att det för särskilda aidsinsatser skulle anslås 50 milj. kr. Vi skrev samtidigt att detta kanske inte räckte och att regeringen i så fall borde återkomma till riksdagen med begäran om ytterligare resurser.

Motionen väckte då ingen större uppskattning hos regeringen. Det sades att vi var okunniga och slog in öppna dörrar, och enligt socialministern berodde kravet på ett höjt anslag på ett missförstånd. Nu har uppenbarligen även regeringen kommit till insikt om att man räknade för lågt i budgetpropositionen, och regeringen kommer att föreslå ett avsevärt ökat anslag. Vi uppfattar självfallet detta som en bekräftelse på att vi hade rätt i januari, och vi gläder oss åt att det nu tycks ha blivit en allmän uppfattning att det behövs avsevärt större resurser för insatserna mot aids.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 5 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Vi har i socialutskottet varit angelägna om att komma fram till ett enhälligt betänkande. Utskottet har behandlat frågan tidigare, men den här gången, när vi hade att ta ställning till 15 motioner, tog vi oss längre tid för behandlingen av frågan. Vi anordnade en stor hearing, i vilken bl. a. socialstyrelsen, statens bakteriologiska laboratorium, kriminalvårdsstyrelsen, Landstingsförbundet och representanter för forskare deltog. Vi tillsatte därefter en arbetsgrupp med representanter för samtliga partier, som i lugn och ro kunde gå igenom hela frågeställningen.

Bakgrunden till detta är naturligtvis att spridningen av aids innebär, som vi säger, ett hot mot folkhälsan, varför kraftfulla och snabba åtgärder är nödvändiga. Regeringen har ju tidigare tillsatt en aidsdelegation med representanter för samtliga partier och företrädare för all den sakkunskap som finns tillgänglig i vårt land. Genom socialministerns inlägg i dag kan vi nu konstatera att aidsdelegationen sammanträdde senast i förrgår och att det när det gäller den proposition som är aviserad råder fullständig enighet om att kraftfulla åtgärder bör vidtas. Som talesman för socialdemokraterna i socialutskottet vill jag gärna uttrycka förhoppningen att denna enighet skall fortsätta att råda även framöver, så att vi hela tiden är överens om tagen. Vi kan diskutera detaljer, men det är viktigt att själva attacken – om jag får uttrycka det så – mot spridningen av HTLV-III-virus och som en följd därav av sjukdomen aids blir kraftfull och att det blir snabba åtgärder.

Alla vet vi ju i stort sett vad frågan gäller. Man talar om att ungefär 5 000 personer kan vara smittade och att ca 1 100 av dessa fall är kända. När vi samtidigt vet att 20 % av dessa har utvecklat sjukdomen inom fem år och att dödligheten bland dem är, för att uttrycka det mildt, mycket hög, förstår vi vad vi kan ha framför oss.

Siffrorna över antalet drabbade ändras ständigt. Vi har i utskottsbetänkandet angett att i januari/februari hade 47 personer insjuknat, varav 27 personer hade avlidit. Siffrorna i dag talar om 50 insjuknade och 29 döda.

Som utskottets ordförande sade är fördubblingshastigheten *under* ett år. I USA, där sjukdomen kanske är mest spridd, har man kunnat se en minskning av fördubblingshastigheten från fem månader 1981 till ca elva månader 1985. Vi hoppas naturligtvis att vi får en liknande, mer positiv utveckling. Trots detta är det en oerhörd fara vi står inför med många dödsfall framöver.

Det första fallet här i Sverige upptäcktes så sent som 1982 – i USA 1979. Det är alltså något helt nytt som har kommit över oss. Vi har i Sverige kunnat

reagera snabbt och har därför stora möjligheter att hejda spridningen. Regeringen har som sagt tillsatt sin aidsdelegation. Nu vill vi i utskottet – det understryker vi mycket starkt – ge denna delegation den verkliga ledningen av arbetet mot aids; det är en betydelsefull del av utskottets betänkande. Vi säger samtidigt att man därmed inte får frånta andra – jag tänker på kommuner, landsting och berörda myndigheter – deras skyldigheter att vidta åtgärder inom sina resp. ansvarsområden. Detta gäller inte minst informationen och vården.

Fru talman! Spridningsvägarna är ju kända. Virus HTLV-III sprids genom sexuellt umgänge och genom blodkontakt. Detta innebär att det finns vissa riskgrupper. Narkomanerna hör dit liksom prostituerade samt homo- och bisexuella män. Vi måste nå dessa människor med information och upplysning om farorna. Detta är, som socialministern påpekade, särskilt svårt när det gäller narkomanerna, eftersom de lever ganska isolerade från yttervärlden och är svåra att nå med information. Här behövs direkt uppsökande verksamhet. I fråga om de andra grupperna gäller det att få dem att ändra sina sexualvanor, med andra ord att få dem att hålla reda på sin sexualitet. Ett vanligt parförhållande löper ju risk endast om prostituerade är inblandade. Det är märkligt att prostitutionen, vilket har kommit fram i ett meddelande, inte har minskat. Det fanns en minskning, men omfattningen har tilltagit och är nu ungefär som före den noterade minskningen. Det är ganska märkligt att människor inte reagerar starkare inför de risker som de löper i detta sammanhang.

Utskottet har velat slå fast att smittan så långt man nu vet inte sprids genom vanliga sociala kontakter. Den rädsla som i början spred sig bland vårdpersonal av olika slag är obefogad. Det är viktigt, tycker vi, att detta blir klart – inte minst för de sjukas egen skull. De har det faktiskt svårt nog ändå. Det är ju, fru talman, ett hemskt öde som drabbat dem. De behöver all tänkbar vård och all tänkbar omsorg. Utskottet betonar särskilt behovet av psyko-socialt stöd såväl till den sjuke och smittade som till de anhöriga.

Vi har, som redan nämnts, tagit upp frågan om anonym provtagning. Den frågan har varit uppe till behandling tidigare, men nu har vi föreslagit en ändring av patientjournalagen. Rädslan för att bli avslöjad må vara obefogad – sekretess gäller ju bland sjukvårdspersonalen och identitetsuppgifterna kodas – men vi vill ändå medverka till att man skall kunna testa sig helt anonymt.

Vi föreslår således en ändring i den nyligen antagna patientjournalagen som ger regeringen rätt att meddela föreskrifter om anonymitet i fråga om provtagning vid test. Vi framhåller att detta undantag endast gäller i denna fråga. Vidare är det bekant att regeringen förbereder åtgärder för att föra ut detta riksdagens beslut.

Det bör framhållas att om provet visar att man är positiv – dvs. att personen i fråga är smittad – inträder naturligtvis smittskyddslagen och då bryts anonymiteten. Självfallet är det, fru talman, viktigt att dessa frågor hanteras med all den omsorg och all den grannlaghet som hänsynen till den sjuke eller smittade kräver.

Vi kan alltså konstatera att det ännu inte finns något vaccin. Inte heller finns det någon medicin som kan vara till hjälp för en smittad eller som kan

bota en sjuk person. Naturligtvis är detta bakgrunden till vår skrivning om att forskningen måste få hög prioritet. Den dagen, fru talman, måste ju komma då forskarna har löst även denna fråga.

Om vad som bör och kan göras råder det således stor enighet. Utskottet har velat manifesteras detta. I den av regeringen tillsatta aidsdelegationen har regeringen samlat företrädare för partierna och sakkunskapen, och det bådär gott för framtiden. I varje fall hoppas jag att vi längre fram i tiden skall kunna konstatera det.

Litet smolk i mjölken har dock folkpartisterna åstadkommit genom sin reservation. Vi andra – det gäller då övriga partier – försökte verkligen få folkpartisterna att inte reservera sig på den här punkten. Men det kan väl konstateras att de nu, fru talman, har fått ett ordentligt svar. Deras motion har ju bifallits så att säga med råge. Det verkar dock litet underligt att folkpartiet vill satsa 50 milj. kr. samtidigt som regeringen föreslår att 125 milj. kr. avsätts för detta ändamål det här året och 125 milj. kr. nästa år. Dessutom säger regeringen att ytterligare pengar måste satsas på forskning.

Med dessa ord, fru talman, yrkar jag bifall till hemställan i socialutskottets betänkande och även till hemställan i det betänkande som utrikesutskottet har avgivit med anledning av de internationella kontakter som vi måste ha i detta sammanhang.

Anf. 6 ANN-CATHIRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Sjukdomen aids utgör ett nytt och allvarligt hot mot folkhälsan. Sjukdomen har redan förorsakat dem som drabbats mycket lidande. Ingen möda får sparas när det gäller att komma till rätta med de bekymmer som sjukdomen aids har fört med sig för vårt land. Det gäller att hindra spridningen och att hjälpa dem som smittats och som insjuknat.

Vi i socialutskottet understryker i betänkande 15 – det har vi också gjort flera gånger tidigare och så har även skett här i dag – att vi ser utomordentligt allvarligt på den situation som har uppkommit till följd av att sjukdomen aids har fått fotfäste i Sverige. Vi är överens om att kraftfulla åtgärder måste vidtas för att förhindra en fortsatt spridning av sjukdomen. Vi är också överens om att det gäller att agera snabbt, innan smittan nått nya stora grupper.

Arbetet i utskottet har präglats av strävan att nå enighet i kampen mot aids. Detta har också omvittnats tidigare här i kammaren. Allvaret i uppgiften att komma till rätta med problemen förutsätter att de politiska beslut som behövs för att betvinga sjukdomen präglas av en bred politisk enighet. Vidare behövs det en bred politisk samling när det gäller inriktningen av åtgärderna. Åsiktsskillnader som självfallet kan finnas i detaljfrågor får inte leda till motsättningar som försenar eller försvårar arbetet.

Jag vill därför djupt beklaga att folkpartiet har valt att med en reservation bryta den strävan efter enighet som har präglat arbetet bakom detta betänkande. Folkpartiet har valt att göra en markering genom att yrka ett högre anslag till epidemiberedskap, trots att det anslaget är ett förslagsanslag som kan överskridas. I betänkandet anges också helt klart att regeringen kommer att framlägga förslag om ytterligare åtgärder och om ytterligare medel för aidsarbetet. Vi har i betänkandet kunnat skriva ihop oss om viktigare förslag än detta anslag.

Fru talman! I stället för att riskera att försena arbetet mot aids genom politiska motsättningar bör vi diskutera vad som skall göras för att i första hand stoppa smittspridningen. Det finns tyvärr ingen enkel lösning. Det krävs en lång rad insatser på olika områden. Vi moderater tar i motion So460 upp många åtgärder som vi anser bör ingå i den redovisning som vi har krävt från regeringen. Utskottet har tillgodosett våra krav och begär ett åtgärdsprogram. Vi kan nu konstatera att regeringen nästa vecka kommer med en aktionsplan. Jag hälsar den med tillfredsställelse. Självfallet kommer vi moderater att på vanligt sätt noga granska förslag och åtgärder, och jag kan inte säga mer om dem nu. Vi kommer i alla fall att pröva förslagen med vilja till samling.

Jag tänker nu beröra några av de nödvändiga insatser som vi tar upp i den moderata motionen, t. ex. krav på anonym provtagning. Detta har framförts från många håll, och i betänkandet föreslås nu en möjlighet till anonym testning avseende HTLV-III-virus. Det är en viktig åtgärd för att provtagningen skall öka, särskilt bland dem som tillhör de s. k. riskgrupperna men även hos andra som bär på oro för att vara smittade och har känt ångslan för att gå till provtagning.

Vidare behövs stora insatser för att ge information om hur sjukdomen sprids och hur spridningen kan hindras. Att varje människa själv vet hur man kan skydda sig är avgörande. Det är informationsinsatser som inte får sättas in som engångsinsats utan som måste vara återkommande och följas upp kontinuerligt. Det gäller därför att göra det möjligt för personal i t. ex. skolan att ha aktuella kunskaper och följa upp informationen. Det är också en informationsinsats som måste förebygga ångest och oro och motverka diskriminering och fördomar. Det finns stor anledning att betona detta.

Det är vidare nödvändigt att komma till rätta med den stora bristen på vårdplatser för narkotikamissbrukare. Narkotikamissbrukarna tillhör riskgrupperna, och skall vi begränsa spridningen av aids och HTLV-III-virus måste vi göra kraftiga insatser för vård av missbrukare. Detta är något som vi från moderata samlingspartiets sida tidigare eftertryckligt framhållit, bl. a. med anledning av den kritik som JO har riktat mot rådande förhållanden. Det får inte vara så att brist på vårdplatser försvårar hejandet av smittspridning. Det får inte heller vara så att allt arbete som föregår beslut om vård enligt LVM liksom lagen själv blir någonting meningslöst. Enskilda vårdalternativ måste också tas i anspråk.

En snar lösning krävs även för formerna för innehållet i vården av dem som är aidssjuka och som omhändertagits med stöd av tvångslagstiftning. Men inte bara innehållet i vården måste utformas på ett bra sätt. Den sociala och humanitära beredskapen måste vara hög när det gäller att möta de särskilda behov som uppstår hos smittade och sjuka men också hos deras familjer och andra anhöriga. Den beredskapen måste finnas på alla nivåer inom socialtjänsten, sjukvården och kriminalvården.

Här har också olika ideella organisationer och sammanslutningar ofta mycket bra förutsättningar att hjälpa till, och detta måste tas till vara och uppmuntras. Enskilda organisationers beredvillighet måste uppmuntras och stödjas.

Som betonas i betänkandet måste också en stödverksamhet till för den

personal som ansvarar för vården av de sjuka. Det kan kännas mycket svårt att möta aidspatienter, som ofta är unga och har en oviss och svår framtid att möta. Ingen personal torde undgå att påverkas av den situationen.

Här vill jag också peka på de problem som den nuvarande sekretesslagstiftningen uppställer. Yrkesgrupper som kommer i kontakt med t. ex. narkomaner som kan befaras vara aidssmittade har svårt att få sina misstankar bekräftade på grund av sekretessregler. Detta kan gälla poliser, sjukvårdspersonal samt social- och kriminalvårdspersonal, för att ta några exempel. Detta kan vara mycket svårt för den enskilde befattningshavaren och vederbörandes familj och innebära stora påfrestningar. Det innebär självfallet svåra avvägningar att slå vakt om skilda intressen som delvis är motstridiga, men nuvarande förhållanden är inte tillfredsställande. Jag förutsätter att åtgärder kommer att föreslås, så att man kan lösa de problem som finns.

Vidare behövs särskilda insatser inom kriminalvården. Narkotikamissbrukare är vanligt förekommande klienter i kriminalvården. Man måste kunna ställa särskilda krav på kriminalvårdsanstalterna och verksamheten där, både för att hindra att narkotikamissbruket sprids bland de intagna, och därmed ökar risken att sprida HTLV-III-virus, och för att hjälpa kriminalvårdspersonalen, som kan komma i kontakt med personer som bär på HTLV-III-virus. Ökade möjligheter att differentiera interner och skapa narkotikafria avdelningar och anstalter kan vara en bra väg. Många interner på slutna riksanstalter, typ Kumlaanstalten, finns i frivillig isolering av rädsla för tvångsnarkomanisering. Detta är ett förhållande som alltför sällan uppmärksammas, men som måste uppmärksammas i detta sammanhang.

Det hemska med sjukdomen aids är den hopplösa framtiden för de drabbade. Forskning är av avgörande betydelse för att få fram det som vi i dag inte har, vaccin och ett verksamt botemedel. Internationellt samarbete är också betydelsefullt.

Fru talman! Det är värdefullt att majoriteten av utskottets ledamöter i arbetet med detta betänkande har präglats av viljan att få en bred politisk samling i denna allvarliga fråga. Utskottet säger att det måste vara en nationell angelägenhet att kampen mot aids intensifieras och blir effektiv på alla nivåer, även om ansvaret för att det praktiska arbetet kommer i gång i första hand vilar på kommuner och landsting. Jag hoppas att den viljan skall prägla arbetet i framtiden också.

Man kan dock självfallet diskutera om de åtgärder vi talar om i betänkandet är kraftfulla nog. Man kan senare också diskutera om de åtgärder regeringen i sin aktionsplan föreslår i nästa vecka kommer att vara tillräckligt kraftfulla. Detta får vi anledning att återkomma till. Det viktiga är att samla den kunskap och de erfarenheter man undan för undan får, analysera dem och föreslå åtgärder som snabbt och effektivt skall verkställas.

Vi har i Sverige – trots att HTLV-III-virus och aids fått fotfäste här – i jämförelse med många andra länder ganska bra möjligheter att begränsa spridningen och att vidta åtgärder som kan bidra till att de som drabbas av viruset och av sjukdomen får en god vård. Men skall vi begränsa spridningen måste vi ta frågan på djupt allvar och se till att åtgärderna vidtas kraftfullt och omedelbart.

Fru talman! Jag yrkar härmed bifall till socialutskottets hemställan i betänkande 15.

Anf. 7 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! Mänskligheten har genom tiderna oupphörligen hotats av olika svåra sjukdomar. Den medicinska vetenskapen har dock fört en framgångsrik kamp, och flera av våra tidigare stora folksjukdomar har i det närmaste utrotats. TBC är ett exempel. Nu har vi praktiskt taget överrumplats av ett nytt, allvarligt hot mot folkhälsan i form av aids och HTLV-III.

En smittsam sjukdom, som därtill är så svår att den i sitt fullt utvecklade tillstånd i de allra flesta fall leder till döden, ställer naturligtvis ett synnerligen stort ansvar på samhället. Vi måste samla in all den kunskap som är möjlig att få, och vi har ett ansvar för att allmänheten får del av en saklig information. Vi har också ett ansvar för att finna de bästa vägarna för att stoppa spridningen av infektionen och för att de som drabbas får allt det stöd och den vård de behöver. På längre sikt måste förstås målet vara att få fram vaccin och botemedel mot sjukdomen.

Det finns inga enkla, självskrivna lösningar på hur man klarar av den här mångdubbla ansvarsfrågan. Vi kommer att stöta på åtskilliga grannliga avvägningsfrågor innan vi tillsammans och med läkarvetenskapens hjälp har bemästrat det hot som aids i dag utgör. Informationen måste, som jag sade, ges på ett sakligt sätt, så att den förhindrar obefogad rädsla. Annars kan människor komma att isoleras eller på annat sätt bli utsatta för ovärdig behandling. Det kommer sannolikt att uppstå situationer där vi har att väga den enskildes fullständiga integritet mot ett allmänt intresse av att stoppa smittspridningen.

Under allmänna motionstiden ställde vi från centerpartiet en rad motionsyrkanden, vilka jag här inte tänker räkna upp. Jag nöjer mig med att nämna några av våra viktigaste krav. Vi framhöll att staten måste ta ett övergripande ansvar för insatser för att hejda spridningen av HTLV-III, där information i olika former är det inte minst viktiga.

Vi har begärt att de hinder som finns för att smittskyddslagen skall kunna tillämpas på ett ändamålsenligt sätt undanröjs.

Vi krävde att narkomanvården förbättras, att det avsätts resurser till aidsforskningen och att det utarbetas program för psykosociala stödinsatser samt för vården av aidssjuka.

Anledningen till att vi motionerade var att vi känt en stor oro för situationen och för vad utvecklingen skulle kunna innebära samt att vi ansåg att regeringen dithills inte gjort tillräckligt kraftfulla insatser. Vi har i centerpartiet inte haft ambitionen att använda aids för att partipolitiskt profilera oss. Vi har tvärtom uttryckt vår samarbetsvilja, och jag citerar ur vår motion: "I en fråga som kan få så stora negativa konsekvenser för människor måste riksdagen samla breda politiska majoriteter för att nå resultat. Vi är beredda att delta i det arbetet."

Nu har det hänt en hel del under de senaste två månaderna. Jag vill gärna betona att företrädarna för regeringspartiet visat en stor samarbetsvilja i den här frågan, vilket bl. a. tagit sig uttryck i att utskottet föreslår tillkännagivanden till regeringen med anledning av åtskilliga motionsyrkanden, däribland flera från centern. Utskottet säger t. ex. att det måste vara en nationell angelägenhet att kampen mot aids intensifieras och bedrivs effektivt på alla nivåer och att staten måste ha ett särskilt ledningsansvar för arbetet med

dessa frågor. Man menar att aidsdelegationen, där det numera ingår representanter för alla riksdagspartierna, bör kunna utvecklas till ett bra instrument för en sådan ledning.

Vi har från centerpartiet sett det som mycket positivt att utskottet så klart sagt ifrån att narkomanvården måste tillföras resurser och att det speciellt i storstadsregionerna kan bli nödvändigt med särskilda statliga insatser. Även i övrigt finns det många förslag som bör bli steg på vägen i kampen mot den här svåra sjukdomen.

Frågan om anonymitet vid test har aktualiserats i utskottet, och vi har i enighet kommit fram till att lagen bör ändras på den punkten. Vi hoppas givetvis att det skall leda till att fler människor skall söka sig till provtagning. Vi har nu också fått ta del av regeringens planer i det här sammanhanget, och det visar sig – som socialministern själv här i dag har understrukit – att de planerna mycket väl överensstämmer med förslagen och tillkännagivandena i socialutskottets betänkande. Det är mycket glädjande. Att regeringen nu är beredd att anslå så pass mycket extra medel till aidsbekämpningen understryker att man verkligen tar uppgiften på allvar.

Fru talman! Det känns bra att alla synes vara besjälade av en vilja till politisk samling i arbetet mot aids. Det kommer att behövas, för vi har en lång väg att gå. Det här är inte en fråga som lämpar sig för partipolitisk profilering och prestige. Det enda undantaget från den i övrigt eniga uppslutningen är folkpartiets reservation, som jag mycket beklagar. Man måste betrakta det som en plump i protokollet. Men jag hoppas och vågar ändå tro att det är fråga om en engångsföreteelse.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i socialutskottets betänkande och även till hemställan i utrikesutskottets betänkande i den här frågan.

Anf. 8 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! I den delvis svåra och laddade atmosfären kring aidsproblemet finns ett ord som för närvarande är viktigare än alla andra. Det är ordet förtroende.

Det är i förtroende och solidaritet som farorna med HTLV-III-infektion kan effektivt mötas. Förtroendet för hälso- och sjukvårdens respekt för den personliga integriteten bör få ett betydelsefullt stöd i och med att riksdagen nu legaliserar anonym provtagning.

Tilltron till och tryggheten i de medborgerliga fri- och rättigheterna är också av grundläggande betydelse. Alla misstankar om att man under intryck av rädsla börjar tumma på grundlagsprinciper måste avväjas. Det får inte bli någon uppluckring av de restriktiva gränser som är satta för tvångsåtgärder. Och i det fåtal fall där sådana tillgrips får det inte ske på obestämd tid eller eljest utan återkommande domstolsprövning. Just det förhållandet att det ännu inte finns någon medicinsk bot skapar ju i detta hänseende en speciell situation.

En annan form av förtroende är av särskild betydelse. Det är det förtroende som de HTLV-III-smittade måste kunna känna inför samhället, dess hälsovård och dess socialtjänst. Att få veta att man är infekterad är för en människa ett svårt trauma. Det kan lätt medföra desperation och hopplöshet, och det utlöser nästan med nödvändighet svår ångestneuros. Det

är i ett sådant läge väsentligt att samhället inte enbart möter med lagar och föreskrifter. Den smittade skall också kunna veta att samhället kan ge hjälp och stöd – ge hjälp att bemästra den personliga situationen, ge en viss förtröstan om att livet inte är slut utan alltjämt, trots den svåra situationen, har uppgifter och upplevelser att bjuda.

När smittskyddslagen behandlades härförleden tyckte vi från vpk att socialutskottet avfärdade sådana synpunkter alltför lätt. Det är därför tillfredsställande att regeringen nu aviserar ett program där bl. a. det psykosociala stödet särskilt har uppmärksammats.

Det finns likaledes skäl att med förtroende och upplysning satsa på människans förmåga att fördjupa sin upplevelse av sexualiteten. Det vore beklämmande och farligt, om man nu i samhället skulle få en våg av allmän sexualfientlighet. Detta är helt omotiverat. De som är HTLV-III-positiva eller för vilka av något skäl förhöjd smittorisk råder bör få veta att detta inte behöver innebära någon väsentlig störning av deras sexuella liv och känslomässiga upplevelser. Det finns många former för sexuellt umgänge och djupt intim erotisk beröring som inte innebär omedelbart utbyte av kroppsvätskor och som därför är fullständigt riskfria. Medvetandet härom kan t. o. m. i bästa fall leda till fördjupad syn och stegrad upplevelseförmåga i erotik.

Förtroendet har sin speciella betydelse i socialtjänstens arbete. Det är en av de grundpelare på vilka socialtjänstlagen och det sociala arbetet vilar. När nu regeringen aviserar förstärkta insatser för narkomanvården och för uppsökande verksamhet finns det skäl att betona just förtroendet. Man tränger inte in i missbrukets destruktiva subkulturer utan ett förtroende mellan socialarbetaren och den enskilde missbrukaren. Man möter inte flykt och destruktivitet med hot och repressalier. Det går inte att få en ärlig kontakt eller att få någon att öppet rannsaka sitt liv och sitt beteende, om det inte sker under sekretess och i förtrolighet.

Det finns ytterligare en dimension av förtroendet – det är tilltron till oss själva som en civiliserad nation. De hundratusentals medborgare som har homosexuell läggning måste kunna lita på att samhället bestämt avvisar alla tendenser att stämpla hela kategorier människor eller avskärma smittade personer medelst tyst diskriminering eller lagar om deras s. k. allmänfarlighet. Är det vid något tillfälle som det har varit befogat att samhället uttryckligen erkänner homosexuella som en integrerad del av gemenskapen, så är det nu. Vi har alla här i kammaren just i dagarna fått en påminnelse om detta. En ökad rådman har sökt utnyttja aidskräcken till att anmäla Sverige för Europadomstolen efter en kampanj bland några hundra föräldrar, en kampanj byggd på de grövsta och mest ovetenskapliga fördomar om homosexualitet och homosexuella. Denna aktion är en skam. Det är just i allvarliga lägen som ett civiliserat samhälle visar att det är civiliserat. Och det sker genom att bestämt dra en gräns mot denna typ av medeltida kampanjer och förljugen syndabocksmentalitet.

I morse möttes kanske några av dem som passerade på Riksgatan av ytterligare ett antal propagandister, som var ute för att skapa skräck kring aidsproblematiken och i denna skräckstämning argumentera för orimliga åtgärder och föra en hetspropaganda mot samhället. Det är det s. k. – och

numera välkända – Europeiska arbetarpartiets betalda infiltratörer som sprider den här skriften som jag nu visar upp, där man bl. a. under rubriken Vem sprider aids? kan läsa:

”Tjänstemännen på socialdepartementet sprider alla aids. – – –

Det är tjänstemännen i detta korruperade departement som, bara för att inte störa sin personliga karriär och feta lön, låtit unga människor i årtal förstöra sig med knark, alkohol, prostitution och en förslavande socialvårdspolitik – – –. Om ingen tvingar dem att administrera papper med annat innehåll, för själva har de rationaliserat bort sitt samvete, kommer de att dra miljontals svenskar in i aidsdöden.”

Det är alltså den nivå på vilken en del av den här buskpropagandan, som bedrivs i skyddet av rädslan för aids, nu håller sig. Det är väsentligt att valda förtroendemän och -kvinnor iakttar en viss försiktighet när representanter för den här typen av organisationer närmar sig dem för att i olika sammanhang intervjua dem. Sådana intervjuuttalanden kommer att förvrängas och förvridas och presenteras i den här typen av vedervärdiga tidskrifter på ett missvisande och missbrukat sätt.

Vi skall inte på något sätt lämna någon hjälp åt de propagandagrupper och infiltratörer som försöker skapa sig en bas här i Sverige genom att utnyttja människors rädsla och genom att klassa stora grupper medborgare här i landet som en sorts andra klassens personer.

Låt mig så få sluta med en reflexion som också ger sig ur dagens läge. Det växer fram en kunskap och beredskap inför aidsproblemet, som inger rimliga förhoppningar. Detta skulle enligt vår mening knappast varit möjligt, om vi hade haft en i väsentlig grad privatiserad sjukvårdssektor. Det är endast den integrerade organisationen och det offentligt reglerade ansvaret som är i stånd att effektivt möta problemet. Det är när en kvalificerad sjukdomsbekämpning av alla medborgare uppfattas just som ett offentligt ansvar och en allas angelägenhet som den kan nå framgång. Det är, tror jag, en lärdom som vi bör behålla.

Anf. 9 DANIEL TARSCIIYS (fp):

Fru talman! I det budgetalternativ som folkpartiet lade fram i januari, och som vi nu konsekvent följer upp i alla berörda utskott, hade vi skapat ett särskilt utrymme för ett kraftfullt åtgärdsprogram mot aids. Flera talare har varit överraskade över att vi följer upp vår partimotion i utskottet. Rosa Östh betecknade det som en plump i protokollet. Jag måste säga att jag är förvånad över det omdömet. Hur är det, Rosa Östh? Brukar inte centerpartiet följa upp sina partimotioner i utskottet? Eller var det kanske folkpartiets ursprungliga förslag som var en plump i protokollet?

Evert Svensson talar i stället om smolk i mjölken. Vi borde vara nöjda med att vi genom regeringens proposition får vår motion bifallen med råge. Men varför fick vi den då inte tillstyrkt av utskottet, Evert Svensson?

Det såg underligt ut, sade han, att vi vill satsa 50 milj. kr. när regeringen nu säger att man avser att satsa 75 milj. kr. Ser det då inte ännu underligare ut att Evert Svensson vill satsa 5 milj. kr.?

Ann-Cathrine Haglund beklagade att vi hade brutit enigheten. Hon varnade för särmeningar som kunde försena arbetet mot aids. Ann-Cathrine

Haglund, ibland är det just genom att bryta enigheten som man driver på. Jag är för min del övertygad om att den särmening som vi uttryckte inte har försenat utan att den har påskyndat arbetet mot aids, att den har fört frågan framåt.

Prot. 1985/86:109
4 april 1986

*Bekämpande av aids,
m. m.*

Anf. 10 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Det verkar inte som om utskottets ordförande vare sig här i kammaren eller i utskottet riktigt har begripit den upprördhet – jag tar till det ordet – som vi andra känner, då man plötsligt måste markera att man vill ha 50 milj. kr. på ett särskilt anslag, när vi andra i utskottet har sagt att de pengar som behövs måste komma fram. Hade jag väckt en motion och fått detta svar av utskottet, skulle jag naturligtvis ha känt mig nöjd. Jag skulle ha funnit mig väl till rätta, särskilt med tanke på att vi andra eftersträvade att vara eniga i denna svåra fråga. Vi undrar vad det skall tjäna för syfte att göra en sådan här knorr i ett betänkande. Jag uttalade tidigare i talarstolen att vi har nått enighet men att vi också har en morgondag framför oss. Säkert kommer det att väckas motioner i denna fråga i riksdagen. Aidsdelegationen kommer säkert att få nya uppgifter som den har att ta ställning till. Då måste vi alla – och det är det som vi andra i utskottet har velat understryka – försöka skapa den här enigheten. Detta är orsaken till att vi känner nästan obehag inför reservationen. Vi kritiserar inte i sig att man följer upp en motion. Många motioner skulle ha kunnat följas upp, vid sidan av den skrivning som ändå gjorts och det tillkännagivande som hela utskottet har ställt sig bakom och som gäller alla de frågor som här har tagits upp. Utskottets ordförande kan ju inte säga att vi inte varnade i utskottet. Nu blir det mycket konstigt till slut, då man begär 50 milj. kr., trots att vi har fått besked om 125 milj. kr. plus nödvändiga forskningsmedel.

Anf. 11 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! I socialutskottet kom vi mycket snart fram till att vi borde lägga ned mycken möda på att bli eniga i utskottet. Vi tillsatte en arbetsgrupp som ägnade många timmar åt att försöka åstadkomma ett sådant resultat. När man vill skapa en kompromiss blir det ju för alla parter alltid fråga om ett givande och ett tagande. I detta fall har inte något parti fått alla sina krav tillgodosedda, inte heller centerpartiet. Men vi har hela tiden försökt övertyga utskottets ordförande om att man i den här frågan måste göra ett undantag från vad som gäller i andra sammanhang, då man till varje pris följer upp sina partimotioner och gör partipolitisk prestige av det hela.

Anf. 12 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Vi startade arbetet i utskottet med en vilja till samling och enighet, därför att vi menade att det var den riktiga vägen att gå för att nå de kraftfulla åtgärder som vi var överens om behövdes.

Vi har från alla partier i motioner framfört viktiga krav, kanske viktigare än det som ställs i reservationen. Vi har givit och tagit i det mödosamma arbete som vi lade ned på detta betänkande. Vi har alla fått våra krav tillgodosedda i precis lika hög eller låg grad. Vi har accepterat det, därför att vi från början hade inriktningen att skapa enighet.

Vi beklagar därför verkligen att folkpartiet vill göra en politisk markering. Det skadar arbetet i denna sak.

Anf. 13 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Utskottets ledamöter vet mycket väl att strävan efter enighet också präglade vårt uppträdande i utskottet. Vi sökte nå enighet om ett högre anslag, men vi nådde inte denna enighet.

När regeringen hade föreslagit 5 och vi föreslog 50 miljoner var vi knappast hågade för ett givande och tagande. Vi ansåg att 50 miljoner var ett litet belopp och att det sannolikt behövdes mer pengar. Det hade varit orätt av oss att sänka vårt förslag till ett lägre anslag i ett givande och tagande i utskottet.

Vi sökte ena utskottet kring att dra konsekvenserna av de förslag som utskottet självt har lagt fram. Det är ett mycket massivt åtgärdsprogram som utskottet enigt föreslår. Det var fullt logiskt, menade vi, att man också drog de finansiella konsekvenserna av detta och yrkade på ett högre anslag. Men det skedde inte i utskottet. Man ville inte släppa fram detta förslag, därför att det kom från folkpartiet.

Jag tror att många av utskottets ledamöter i dag känner sig en aning illa till mods när de röstar ja till förslaget om ett anslag på 5 miljoner. Regeringen har ju nu förklarat att den avser att föreslå ett anslag på 125 miljoner. Det som beskrevs som ett missförstånd i januari – att det behövs ett kraftigt ökat anslag – är i dag en allmän uppfattning.

Anf. 14 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Vi säger i betänkandet: "Utskottet vill understryka att brist på resurser inte får hindra angelägna åtgärder mot AIDS. – – Erforderliga medel för detta måste ställas till förfogande." Kan det skrivas klarare?

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialutskottets betänkande 15

Mom. 3 (anslag till Epidemiberedskap m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 40 för reservationen av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande 19

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

socialutskottets betänkanden

1985/86:14 om anslag m. m. till Hälsoupplýsning (prop. 1985/86:100 delvis)
och

1985/86:13 om anslag till Socialstyrelsen m. m. (prop. 1985/86:100 delvis).

Anf. 15 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Socialutskottets betänkanden 14 och 13 kommer att debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså socialutskottets betänkande 14 om anslag m. m. till Hälsoupplysning.

Prot. 1985/86:109

4 april 1986

*Anslag till hälsouppl
lysning*

Anslag till hälsoupplysning

Anf. 16 BIRGIT HANSSON (vpk):

Fru talman! Vpk har lämnat in en motion, So451, med en rad yrkanden som gäller abortförebyggande verksamhet och preventivmedelsrådgivning. Det föreligger sex reservationer i utskottsbetänkandet, och jag vill börja med att yrka bifall till reservationerna 1–6.

För de flesta yrkandena gäller att utskottet i sitt betänkande mycket värtaligt och välformulerat argumenterar för de yrkanden som finns i motionen. Därefter konstaterar man att dessa frågor var föremål för utskottets hantering för ungefär ett år sedan, att man då inte bedömde att det var nödvändigt för riksdagen att vidta några åtgärder, och att inget hänt under det senaste året som motiverar en ändring av detta ställningstagande. Detta ter sig för mig som en något märklig slutsats. Det är väl, fru talman, just det som är problemet – att inget egentligen hänt under det senaste året.

Fortfarande är antalet aborter runt 30 000 på ett år, ännu har man inte på ett enda ställe nått upp till abortkommitténs rekommendation om 500 besök per 1 000 fertila kvinnor hos preventivmedelsrådgivningen, och fortfarande ligger den stora delen av ansvaret för familjeplaneringen på kvinnan.

Det som däremot har hänt är att p-piller har blivit dyrare i och med att man nu inte kan lösa ut en större kvantitet än vad man behöver för ett kvartal.

Barnmorskor runt om i landet slår larm och säger att det är deras absoluta uppfattning att tonårsaborterna ökar. Jag vet att sjukvårdsministern har svarat på en sådan fråga för några veckor sedan och att hon då sade att man i statistiken inte kunnat märka någon ökning av aborterna. Utskottet skriver också att man vid föregående års behandling av denna fråga förutsatte att regeringen snarast skulle vidta erforderliga åtgärder om abortfrekvensen skulle öka som en följd av prisförändringen. Men enligt utskottet fanns det då inte skäl att ta upp frågan om ytterligare prisreduktion. Och i år skriver utskottet att man inte finner anledning till ändrat ställningstagande.

Från vpk menar vi nog att det är så dags, om aborterna börjar öka. Det borde väl ändå räcka med att konstatera att en ökning av priset på p-piller inte kan betraktas som ett sätt att göra dem mer lättillgängliga. Det är också en åtgärd som går stick i stäv med vpk:s uppfattning, att p-medel skall vara gratis. Det finns all anledning att stödja reservation 3. Jag har dessutom sett många ilskna insändare i dagstidningar som just handlat om att p-medel är för dyrt.

Fru talman! Jag skall så kommentera reservation 2, som handlar om uppsökande preventivmedelsrådgivning, framför allt för värnpliktiga. Vi menar att det är viktigt att erbjuda preventivmedelsrådgivning och undervisning i sexual- och samlevnadsfrågor varhelst unga människor finns samlade –

i skolor, på ungdomsgårdar och vid regementen. Att ÖB tar avstånd från en obligatorisk samlevnadsundervisning för värnpliktiga kan ju inte räcka som argument mot en sådan undervisning, om man därmed kan få till stånd så angelägna insatser som preventivmedels- och samlevnadsrådgivning utgör – och detta under en period när de unga männen får förmodas vara mer mottagliga än kanske någonsin för den sorts upplysning som det handlar om. En liten paus i det dagliga slitet med krigsförberedelser för att lära sig leva tillsammans tycker vi att man kan bjuda på.

Utskottet skriver:

”Utskottet anser det i och för sig angeläget med en utökad preventivmedelsrådgivning för män. Den planerade informationen rörande AIDS torde dock komma att aktualisera även preventivmedelsfrågor.”

Av detta kan man dra slutsatsen att om inte aids fanns så behövde man inte någon preventivmedelsrådgivning. Preventivmedel handlar förvisso inte bara om att skydda sig mot aids utan framför allt om att skydda sig mot oönskade graviditeter. Att klumpa ihop dessa två typer av rådgivning verkar inte särskilt välbetänkt.

Vi har till betänkandet vidare fogat en reservation som handlar om stöd och hjälp i abortsituationer. Även om man förstärker den rådgivande och den abortförebyggande verksamheten kommer det att finnas kvinnor som gör abort. Då kommer nästa steg i den förebyggande hälsovården, nämligen att se till att såväl kvinnor som män ges allt det stöd som behövs i denna svåra och krävande situation – alltså i direkt samband med abortsituationen – men också att de erbjuds stöd och bearbetning efter en abort. Detta tas upp i reservation 6.

Fru talman! Förebyggande arbete lönar sig alltid. Det finns all anledning för riksdagen att löpa linan ut i detta ärende och att fullfölja de positiva skrivningar som finns i utskottsbetänkandet genom att bifalla de sex reservationer som är fogade till utskottsbetänkandet, vilka jag härmed yrkar bifall till.

Anf. 17 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Fru talman! I det här betänkandet tar man upp frågor som behandlar hälsouppllysning. Flera av motionerna behandlar också hälsouppllysning när det gäller rökning.

I två olika motioner – varav jag väckt den ena tillsammans med andre vice talman Karl Erik Eriksson – har jag tagit upp en del frågor som gäller tobaksbruket. Några av de yrkanden som vi har i den ena motionen tas upp här i dag. De andra kommer att tas upp vid senare tillfällen.

Numera är ju alla överens om att man i möjligaste mån bör begränsa bruket av tobak. Utskottet understryker också detta i sitt betänkande. Men frågan är om det verkligen görs tillräckligt för att minska rökningen eller om man kan göra något ytterligare.

Tobak orsakar fler dödsfall och mer lidande bland vuxna än något annat gift i världen. Det beräknas att tobaken årligen orsakar 2,5 miljoner människors död.

Även i vårt land orsakar tobaken stora skador och mycket mänskligt lidande. Bara under förra året beräknas 10 000 personer ha dött av rökning.

Jag vill i det här sammanhanget också erinra om att vi just dessa dagar blir påmind om att stödja cancerinsamlingen. Cancerkommittén säger i sin rapport att tobaksrökningen är den största säkerställda enskilda orsaken till cancer i vårt land. Ungefär vart sjätte cancerfall – ca 5 500 fall – har tobaksrökning som orsak. Rökare har dessutom en hög överdödlighet även i vissa andra sjukdomar.

Vid Lunds universitet har man gjort en studie som säger att tobaksrökningen 1980 belastade sjukvården med 450 000 vård dagar i slutet sjukhusvård till en kostnad av 550 milj. kr.

Det sker också ett stort produktionsbortfall på grund av att många är sjuka till följd av tobakens skadeverkningar.

Det finns alltså många anledningar till att minska tobaksförbrukningen.

Regeringen föreslår i sin proposition att 2,8 milj. kr. skall användas för tobaksupplysning. Det är visserligen en höjning, men ändå en mycket blygsam summa. Man kan ju jämföra dessa 2,8 milj. kr. med vad som satsas på att bekämpa trafikdöden. Enligt beräkningar uppgår dessa anslag till 51,7 milj. kr. per år. Det är naturligtvis helt riktigt att man satsar mycket pengar på att minska antalet dödsfall i trafiken, som under förra året uppgick till 739. Men när man vet att 10 000 avled på grund av rökning under samma period ter sig beloppet 2,8 milj. kr. ganska litet jämfört med vad som satsas mot trafikdöden.

Vi kan samtidigt konstatera att man med ökad upplysning om tobakens skadeverkningar kan minska antalet dödsfall betydligt. Vi kunde t. ex. i går läsa i tidningarna att antalet män i Stockholms län som avlider av hjärtinfarkt har minskat under 1980-talet. En av orsakerna till detta är att rökningen har minskat bland männen. Det här visar att det lönar sig med förebyggande hälsovård.

Förutom en utökad och intensiv informationskampanj föreslår vi motionärer också skärpta bestämmelser när det gäller rökfria miljöer i offentliga lokaler samt att lagen om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror ses över.

De nuvarande innehållsdeklarationerna på cigarettpaket riskerar att vilseleda konsumenterna. Där deklarerats nämligen mängder som uppmätts vid rökning i maskin under laboriemässiga förhållanden. Men det påpekas inte alls att röksättet har stor betydelse för hur mycket skadliga ämnen man faktiskt får i sig av en cigarett. "Rökningsmaskinernas" röksätt är inte särskilt likt människors röksätt när det gäller s. k. svaga cigaretter. Genom att ändra röksätt kan rökaren själv förvandla en svag cigarett till en stark. Det är därför kanske dags att utvidga innehållsdeklarationerna med påpekande om röksättets betydelse.

Det finns ca 4 000 ämnen i cigarettrök. Många är – som redan sagts – cancerframkallande eller farliga på annat sätt. Men det är endast tre beståndsdelar som deklarerats, nämligen tjära, nikotin och kolmonoxid. Det borde därför vara dags att ta med fler ämnen i deklarationerna.

Produktkontrollen för tobaksvaror är i dag så gott som obefintlig – fränsett producenternas egen tillverkningskontroll. Man borde därför överväga om inte socialstyrelsen skulle kunna få lagfäst rätt att förbjuda mycket starka cigaretter och höga halter av vissa ämnen. Så är förhållandet i Finland.

Varningstexterna som förnyas med vissa intervaller har stor betydelse. Med anledning av vissa nya texter som nu tagits fram har ett tobaksföretag besvärat sig hos regeringen. Det är socialstyrelsens befogenheter och de tryckfrihetsrättsliga aspekterna av lagstiftningen som nu prövas av regeringen.

I det här sammanhanget förutsätter socialutskottet att regeringen även uppmärksammar i vad mån det finns skäl för en översyn av lagstiftningen i förtydligande syfte. Med hänsyn till den ökade kunskapen om tobakens skadeverkningar bör översynen kunna medföra en viss skärpning.

Cigarrettpaket utan varningstexter säljs på bl. a. Finlandsbåtarna. Det borde därför vara dags för en samordning och en reglering av förhållandena i inomnordisk trafik.

I fråga om rökfria miljöer i offentliga lokaler föreslog ju tobakskommittén, där jag själv var ledamot, enhälligt en lagstiftning. Något regeringsförslag kom dock aldrig. I stället utfärdade socialstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen rekommendationer när det gäller rökning i offentliga lokaler.

Den undersökning som nu gjorts av socialstyrelsen visar att endast var femte arbetsplats följer de allmänna rådens målsättning fullt ut. Det är ju inte tillräckligt, men vi återkommer till den frågan i betänkande nr 12. Det är ändå ett klart bevis på att det är nödvändigt med en uppföljning när det gäller de allmänna råden om rökfria miljöer i offentliga lokaler, och regeringen bör återkomma till riksdagen om det blir behov av lagstiftningsåtgärder.

Fru talman! Utskottet har i stora delar en positiv skrivning när det gäller de frågor som tagits upp i våra motioner. I en del fall hänvisar man ju också till pågående undersökningar och uppföljningar, varför jag för dagen får nöja mig med vad utskottet anfört. Jag har alltså inget annat yrkande.

I detta anförande instämde Börje Stensson (fp).

Anf. 18 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Birgit Hansson beskrev utskottets skrivning som värtalig och välformulerad. Jag ber att få säga detsamma om Birgit Hanssons anförande. Jag ber emellertid att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det rör sig här om vpk-yrkanden som utskottet haft tillfälle att stifta bekantskap med tidigare. Liksom föregående år menar vi att yrkandena i några fall ligger så nära beslut som riksdagen redan har fattat och att det är onödigt med upprepningar. I andra fall gäller det frågor som hanteras av landstingen, där vi anser att riksdagen inte skall utfärda mer bindande föreskrifter och därmed inkräkta på den kommunala självständigheten.

I en del fall har vi andra uppfattningar än vpk. Exempelvis menar vi att samlevnadsutbildningen inom försvaret bör vara frivillig även i framtiden – den kan vara mycket värdefull, men den bör vara frivillig. Vi är inte heller beredda att ställa oss bakom förslaget om kostnadsfria preventivmedel. Man kan självfallet önska att många saker i ett samhälle skall vara gratis, men det är ju en kostnadsfråga, och utskottet är inte berett att ställa sig bakom det förslag som vpk framför.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om socialutskottets betänkande 13.)

Anf. 19 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera socialutskottets betänkande 13 om anslag till Socialstyrelsen m. m.

Prot. 1985/86:109
4 april 1986

Hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvård

Anf. 20 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! I socialutskottets betänkande 13 behandlas bl. a. motion So409 av Nils Carlshamre m. fl. I den motionen yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna att ett återinförande av länsläkarfunktionen på läns- eller annan regional nivå skyndsamt skall utredas.

När riksdagen fattade beslutet om länsläkarorganisationens avveckling förutsattes en organisationsuppbyggnad som skulle ta över länsläkarnas uppgifter. Det har nu visat sig att denna organisationsuppbyggnad inte har kommit till stånd på det sätt som förutsattes. Länsläkarorganisationens tillsynsuppgifter skulle fördelas mellan socialstyrelsen, länsstyrelserna och deras sociala enheter samt landstingskommunerna. Tillsynen över privat sjukvård och sjukvård som bedrivs av annan personal än medicinpersonal skulle tills vidare vara en statlig uppgift. Denna tillsyn har inte ordnats på ett tillfredsställande sätt.

Men vad som framför allt saknas allmänt ute i landet är den rådgivande och förebyggande funktion som länsläkarna hade, en funktion som möjliggjorde en mjuk tillsyn och en dialog och som därigenom kunde förhindra att missförhållanden blev allvarliga problem. Länsläkarna fungerade också som rådgivare på ett mycket värdefullt sätt. Många vittnar om det tomrum som har uppstått i och med länsläkarorganisationens avskaffande och på grund av att man inte har byggt upp den organisation som, enligt vad som förutsattes, skulle ersätta länsläkarna. Socialstyrelsen har också i en skrivelse till socialdepartementet konstaterat att upplösandet av länsläkarorganisationen innebar ett allvarligt avbräck för styrelsens möjligheter att bedriva en effektiv tillsynsverksamhet. Utskottet understryker nu mycket kraftigt vikten av att tillsynsuppgifterna inte försummas och förordar att en utredning som skall se över tillsynslagen och den regionala tillsynen tillsätts, vilket är väsentligt för att man skall kunna få en lösning på dessa problem. En regionalt organiserad tillsynsfunktion måste noga prövas i det här sammanhanget. Det är likaså viktigt, som utskottet säger, att de läkartjänster för socialstyrelsens tillsyn som förutsattes enligt riksdagsbeslutet i samband med avvecklingen tillsätts utan dröjsmål.

Till betänkande 13 finns fogade tre reservationer med moderata namn.

Reservation 1 gäller återinrättande av en medicinalstyrelse. För snart 20 år sedan övertog socialstyrelsen även de uppgifter som åvilade dåvarande medicinalstyrelsen och medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd. Efter hand växte socialstyrelsen och antog oanade proportioner. Den organiserades om med verkan fr. o. m. 1981. Vi moderater anser att utvecklingen har visat att det var fel att slå ihop medicinalstyrelsen och socialstyrelsen till ett verk. Det har visat sig att det finns anledning att överväga en delning av socialstyrelsen, framför allt för att gynna medicinens intressen och medici-

nens behov att klart och entydigt bygga på specifik medicinsk vetenskap och beprövad medicinsk erfarenhet. Den medicinska kompetensen riskerar annars att få stå tillbaka för andra, socialt inriktade ansvarsområden.

Reservation 3 behandlar stadgan för enskilda vårdhem. Vi reserverar oss anser att det är en rättvisefråga och en fråga om valfrihet i vården att enskilda vårdhem får ta emot samma patientgrupper som vårdhem inom landstinget, om de uppfyller samma krav som man ställer på landstingets vårdhem för motsvarande patientkategorier. Detsamma bör gälla gentemot primärkommunala vårdhem.

Utskottet säger att socialstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd i vissa hänseenden ger större möjlighet till utnyttjande av enskilda vårdhem. Men vi anser att enskilda vårdhem skall kunna ta emot samma patientgrupper, skall kunna utnyttjas för alla patientgrupper – självfallet då, som jag sade tidigare, om de enskilda vårdhemmen uppfyller samma krav som man ställer på landstingens vårdhem för motsvarande patienter. Det kravet är alltså inte tillgodosett genom de nya föreskrifterna. Utskottet säger ju också att en översyn av stadgan måste aktualiseras inom de närmaste åren, inte minst för att underlätta en fortsatt utveckling av vårdens utformning och innehåll. Även inom socialstyrelsen uppfattar man stadgan som delvis föråldrad och i behov av översyn. Det är därför mycket märkligt att utskottet inte tillstyrker den översyn av stadgan om enskilda vårdhem som yrkats i motion So468 av Rune Rydén m. fl.

Reservation 4 behandlar den slutna vårdens läkemedelsförsörjning. I motion So437 av Sonja Rembo och Siri Häggmark yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om rationalisering av sjukvårdens läkemedelsförsörjning och begränsning av Apoteksbolagets monopolställning. Motionärerna vänder sig emot att Apoteksbolagets ensamrätt att bedriva detaljhandel med läkemedel också omfattar läkemedel till sjukhus. Detta inskränker sjukhushuvudmännens möjligheter att påverka läkemedelskostnaderna. Det finns ingen anledning att inte sjukhusen själva skall kunna upphandla läkemedel direkt från leverantör eller grossist.

Fru talman! I reservation 4 instämmer vi i motionärernas krav. Vi anser att Apoteksbolagets monopolställning bör begränsas och att huvudmännen skall kunna göra sina inköp direkt hos leverantör eller grossist och därigenom kunna erhålla ett bättre totalpris än som nu är möjligt via Apoteksbolaget. Detta är inte minst angeläget för att sjukhushuvudmännen skall kunna påverka sina kostnader. Huvudmännens inköp av läkemedel bör alltså inte betraktas som detaljhandel utan undantas från monopolet. Villkoren för inköpen av läkemedel bör kunna regleras direkt med leverantör och grossist precis som sker i övrigt beträffande förnödenheter som sjukhusen behöver inhandla.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som har moderata namn, reservationerna 1, 3 och 4, och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 21 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Fru talman! För några dagar sedan slopades de förhatliga differentierade vårdavgifterna. Det nya systemet med fasta avgifter på 55 kr. per dag har bara fungerat i tre dagar. Det är säkerligen förklaringen till att det för

närvarande är tyst om pensionärernas vårdavgifter. De berörda har ännu inte blivit varse vad det nya systemet egentligen innebär. Man gläds fortfarande åt att förödmjukelsernas tid är förbi. Nu behöver inte pensionärerna tigga landstingen om att få behålla en rimlig andel av sin pension och i detalj redogöra för sina personliga behov av utgifter. Så står det bl. a. i en hyllningsartikel till en politiker som tillskrivs äran för avskaffandet av de differentierade vårdavgifterna. Fru talman! Med hänvisning till riksdagens protokoll av den 20 maj 1983, då vi hade en stor debatt om dessa avgifters avskaffande, vill jag instämma i uttrycket äras den som äras bör.

Vad innebär då det nya systemet med fasta avgifter om 55 kr. per dag för utförsäkrade? En del får nog en chock när de upptäcker att det nya systemet innebär ökade kostnader för dem som har de lägsta inkomsterna. 12 % av de utförsäkrade patienterna hade så låga inkomster att de var berättigade till en avgift under 45 kr. per dag enligt det gamla jämkningssystemet.

60 % av patienterna betalade 45-59 kr. per dag. Av förtidspensionärerna under 40 år hade 25 % en avgift som understeg 45 kr. per dag. För de här patienterna blir det alltså avgiftshöjningar.

Den fasta vardavgiften - jag vill slå fast att även vi tycker att det är riktigt att vi har en sådan - om 55 kr. per dag är alldeles för hög, vilket också handikapp- och pensionärsorganisationerna har påpekat vid överläggningar om det nya systemet. Utskottets företrädare svarar säkert att möjligheten till jämkning kvarstår. Det är i och för sig riktigt, men det var ju jämkningsförfarandet som utsattes för den största kritiken när vi debatterade de differentierade vårdavgifterna. Beträffande de differentierade avgifterna fick alla, oavsett inkomst, som ansåg att avgiften var för högt satt finna sig i att få sina utgifter granskade ur skälighetssynpunkt. Med det nya systemet blir det dock bara de som har så låg inkomst att de inte kan betala 55 kr. om dagen som får finna sig i att återigen bli granskade. Det är väl inte mindre förnedrande att, som nu är fallet, bara de drabbas som har de lägsta inkomsterna. Enda sättet att komma ifrån det här kränkande jämkningsförfarandet är att sätta avgiften så lågt att alla kan betala.

Vi föreslår att de som enbart har pension, motsvarande folkpension och pensionstillskott, skall vara berättigade till nedsättning av vårdavgiften utan särskild prövning. Rent praktiskt kan det lösas genom att den utförsäkrade vid inskrivningen på sjukhuset uppvisar sitt pensionsbesked, varefter den utförsäkrade får en nedsättning enligt regler som är lika över hela landet. Allra enklast är det givetvis att alla pensionärer får nedsatt avgift.

När det gäller kollektivtrafiken inom SJ har staten påtagit sig ett ekonomiskt ansvar för att pensionärer skall ha möjlighet att resa. Generellt har alla pensionärer - ingen inkomstprövning förekommer - 30 % rabatt. Därutöver har de andra rabatter. Många landsting tillämpar också halv taxa inom kollektivtrafiken för pensionärer - inte heller i det fallet krävs en inkomstprövning. Det är svårt att förstå att man inte kan tillämpa samma metod då det gäller vårdavgifterna. Behovet av vård måste väl ändå anses vara lika angeläget som behovet av att resa.

Som skäl för avslag på vår motion om en nedsättning av vårdavgifter för pensionärer utan gransknings- och jämkningsförfarande anför utskottet att det i de flesta fall inte är aktuellt med någon avgift alls, eftersom pensionärer

har rätt till avgiftsfri vård under det första året. Vidare säger utskottet att man vill undvika att ånyo införa ett system med granskning av människors ekonomi som kan upplevas som kränkande. Utskottsskrivningen måste väl ändå bygga på ett missförstånd.

Vi i vpk föreslår att de pensionärer alltid skall ha rätt till en nedsatt vårdavgift som enbart har folkpension eller som har så låg ATP att beloppet motsvarar pension och pensionstillskott. På så sätt slipper de sämst ställda undan granskningsförfarandet. Dessutom slipper de tala om varför de behöver behålla en större del av sin pension för personliga utgifter. Utskottet däremot förespråkar ett system som innebär att de som har bra inkomster slipper granskning, medan de sämst ställda får finna sig i samma förödmjukelser som tidigare. I de flesta fallen är det inte alls aktuellt med någon avgift, anser utskottet. Men i april 1983 var 70 000 pensionärer utförsäkrade. Av dessa var 50 000 inskrivna vid sjukhus. Det är väl inte en försumbar andel pensionärer.

Jag yrkar bifall till vår reservation nr 2.

Anf. 22 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Jag vill först yrka bifall till reservationerna 3 och 4. Jag ansluter mig till vad Ann-Cathrine Haglund har sagt på dessa punkter.

Jag vill nämna att det till detta betänkande finns fogat ett särskilt yttrande, som handlar om regeringens formella handläggning av regleringen av legitimation för medicinsk-tekniska assistenter. Jag skall inte närmare gå in på den frågan här – det är en konstitutionell fråga som jag utgår från att konstitutionsutskottet tar upp vid ett senare tillfälle.

Får jag säga några ord om Margó Ingvardssons inlägg. Vpk återkommer med ett förslag om en annan teknik för nedsättning av avgifterna för pensionärer. Vi har haft debatter om detta tidigare, och det var från början svårt att förstå hur vpk-arna tänkte sig saken. De talade om automatik, vilket gjorde att vi trodde att det skulle ges centrala upplysningar från Sundsvall om vilka pensionärer som hade enbart folkpension.

Vpk säger nu att pensionären skall visa upp sitt pensionsbevis när han kommer till sjukhuset. Vi menar i utskottsmajoriteten att det naturliga är att pensionären gör en ansökan om att få en nedsättning. Vpk vill hellre att det skall göras en anmälan. I båda fallen lär det bli någon administrativ hantering av frågan.

Det är inte majoritetens uppfattning att det skall ske någon förödmjukande granskning av pensionärernas utgifter. Jag hoppas att vi har kommit bort från det systemet. Om en pensionär har låga inkomster skall detta självfallet anmälas, och sedan beviljas den nedsättning som landstinget har bestämt.

Vi har också utgått från att detta även fortsättningsvis är en landstingskommunal fråga och att riksdagen inte skall bestämma generella riktlinjer.

Jag ber, fru talman, att få yrka avslag på denna reservation och bifall till utskottets hemställan utöver de punkter där jag har anmält avvikande uppfattning.

Anf. 23 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag kan förstå att Daniel Tarschys väljer att låtsas tro att det nya systemet med en fast avgift inte skulle innebära att människor, precis som tidigare, skall granskas vad gäller inkomster och utgifter. Det står i den proposition som riksdagen antog om det nya systemet, att vid införande av en fast avgift skall möjligheten till jämkning kvarstå om den sjuke exempelvis behöver pengar för att kunna betala sin bostad eller en rehabilitering.

Hur skulle denna jämkning gå till. Daniel Tarschys, utan ett granskningsförfarande? Den som ser att 93 kr. om dagen, som den som är vanlig folkpensionär får, inte räcker för att betala lägenheten och det som man eventuellt behöver på sjukhuset, för besök hos hårfrisörskan, cigaretter, godis, strumpor, toalettsaker osv., måste självfallet lämna in en ansökan, precis som tidigare, och tala om vad man använder sina pengar till och anhålla om att få behålla en större del för personliga utgifter. Där har vi granskningsförfarandet.

Den enda skillnaden är att de som har goda inkomster, som kanske får en sänkning av avgiften för att de hade en högre avgift med det differentierade systemet och nu får betala 55 kr., slipper detta granskningsförfarande. Men alla som inte har råd att betala 55 kr. får fortfarande finna sig i att bli granskade in- och utvändigt. Där är det alltså ingen skillnad.

Vpk föreslår att man skall gå ifrån detta system genom att ha lika regler över hela landet, en fast nedsättning av vårdavgiften för dem som inte kan betala 55 kr. Det är ett mycket enkelt system, som kräver en väldigt liten administration. Man behöver inte alls vara rädd för att några dataregister skall kopplas in och att det skall bli en allmän övervakning.

Anf. 24 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Fru talman! Margó Ingvardsson talar om en granskning in- och utvändigt. Läs betänkandet! Det talas där enbart om en granskning av pensionärernas inkomster och tillgångar. Där står inte ett ord om granskning av pensionärernas utgifter. Det är vår bestämda uppfattning att det är detta det handlar om. Det blir då ingen större skillnad mellan den anmälan som vpk önskar och den ansökan som vi utgår ifrån kommer att ske. Jag tror att det egentligen bara är tre bokstäver som skiljer vpk från majoriteten.

Anf. 25 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Fru talman! Ungefär samma formulering fanns i den gamla propositionen när de differentierade vårdavgifterna infördes. Det skulle alltså bli en granskning av inkomstförhållandena. Men för att man över huvud taget skall komma i fråga för jämkning, måste man motivera på vilket sätt man använder sina inkomster och ange ett skäl till att man behöver mera pengar för personligt bruk. Då har vi igen hela det förnedrande förfarandet för granskning av pensionärernas ekonomi. Det blir alltså, som jag sade tidigare, fru talman, ingen skillnad i jämknings- och granskningsförfarandet med det nya systemet. Förändringen är att det nu bara är de sämst ställda som riskerar att råka ut för det.

Anf. 26 RUNE GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 3, som centerns representanter har anslutit sig till.

Det är närmast stadgan som jag vill säga ett par ord om. Utskottet säger att någon allmän översyn av stadgan inte övervägs för närvarande. Men utskottet har erfarit att man inom socialstyrelsen uppfattar stadgan som delvis föråldrad och i behov av översyn i förenklande riktning. Detta menar jag är väldigt viktigt.

Jag tycker att utskottet, med hänsyn till den skrivning som här finns, borde ge klara besked om nödvändigheten av en revidering och översyn av stadgan, för stadgan bör vara sådan att den ger utrymme för en utveckling inom vården. Förändringen skall inte komma i efterhand, så att man först sedan man har sett att en god utveckling ägt rum är beredd att ändra stadgan i enlighet med den.

Det händer mycket i dag, och det kommer att hända mycket framöver. Därför finns det behov av betydande förändringar inom vården, så att vi klarar det stora vårdbehov som finns. Då får vi heller inte ha stadgeregler som inte är anpassade till och inte ger möjligheter till en sådan utveckling.

Anf. 27 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! När jag begärde ordet med anledning av detta betänkande var det framför allt reservation nr 1 av moderaterna som jag tänkte kommentera något.

Skälen, fru talman, för en sammanhållen myndighet för hälso-, sjuk- och socialvård är lika viktiga, om inte ännu viktigare, i dag som då sammanslagningen skedde i slutet av 1960-talet. Detta framgår faktiskt inte minst av en annan motion av moderaterna, med Nils Carlshamre som första namn, nämligen So252 i år. Den behandlar socialtjänstens och sjukvårdens ansvar inom missbrukarvården. Där pläderar en rad moderater för ett samarbete mellan socialtjänsten och sjukvården. Man understryker särskilt att det är nödvändigt med ett sådant samarbete, och man har för övrigt en lång motivering för detta samarbete. Det finns mycket i den motionen som jag inte kan ställa mig bakom, för den syftar egentligen till en "nygamal" nykterhetsvårdslag, med all den rekvisita som fanns i den. Men just på den här punkten har man ju rätt, att det krävs ett samarbete mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst.

När den här sammanslagningen en gång skedde var faktiskt en av de mera bärande motiveringarna just att det finns ett gränsområde mellan socialvård och hälso- och sjukvård, och då kom naturligtvis missbrukarvården in i sammanhanget som ett ganska viktigt argument.

Det har ju alltid varit så att det är socialdepartementet som har skött frågor som rör hälso- och sjukvården. Det behöver i och för sig nödvändigtvis inte betyda att man har en och samma myndighet inom sitt område. Men det ligger, som jag tidigare har sagt, nära till hands också med tanke på de sakfrågor som här är avgörande.

I denna fråga vill jag till sist ta upp en mera principiell synpunkt. Hälso- och sjukvården tillhör faktiskt vår socialpolitik. Man kan säga att den är en del av vår socialpolitik. Det är alltså ett överordnat begrepp. Därför skall det också

heta socialstyrelsen, och inte medicinalstyrelsen, som man tidigare pläderade för. Det har man nu gått ifrån. Man vill dela upp det hela i två ämbetsverk.

På detta kan man naturligtvis också anlägga en praktisk synpunkt. Som utskottet framhåller har vi nyss haft en omorganisation av socialstyrelsen, och det har gjorts en nedbantning av antalet anställda. Om man nu skulle sätta i gång med en ny utredning och så att säga skära itu denna myndighet, skulle det naturligtvis framkalla ytterligare oro. En del av den arbetskapa-
citet och de personella resurser som man har skulle föras över till att arbeta med mera administrativa frågor som en sådan delning ju måste föranleda. Några besparingar är säkert inte att hämta på detta område, fru Haglund. Det kan man nog vara alldeles övertygad om. Det blir en fördyrad administration.

Med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets hemställan på denna punkt och avslag på reservation 1 med Göte Jonsson som första namn.

Reservation 3, som är en samlad borgerlig reservation, gäller enskilda vårdhem. Den punkten behöver man inte göra så stor affär av här i kammaren. Utskottsmajoriteten säger, att om socialstyrelsen finner att man har behov av att omarbeta stadgan, bör det ankomma på styrelsen att själv ta ett initiativ till en sådan omarbetning. Socialstyrelsen känner säkert till förhållandena i denna fråga. Det finns alltså en ganska stor samstämmighet mellan vad som sägs i utskottets hemställan och vad som sägs i reservationen. Skillnaden är bara den att reservationerna vill ha ett beslut om att en omarbetning skall ske omedelbart.

När det gäller den slutna vårdens läkemedelsförsörjning har vi genom åren funnit att Apoteksbolaget sköter denna uppgift alldeles utmärkt. Vi vill att gällande ordning skall fortsätta. Jag yrkar alltså bifall till socialutskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 28 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Evert Svensson säger att vi i en annan motion pläderar för samarbete mellan socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Ja, självfallet gör vi det! Samarbete behövs, det är viktigt.

Men när det gäller hälso- och sjukvården måste man i sina ställningstaganden kunna bygga på medicinsk vetenskap och beprövad medicinsk erfarenhet. Vi anser att de medicinska intressena bäst skulle tillgodoses om vi återfick medicinalstyrelsen, dvs. en särskild myndighet. Den medicinsktekniska utvecklingen har i dag gått så långt att skälen för detta nu är ännu större än tidigare.

Evert Svensson vill inte göra så stor sak av reservation 3, som gäller stadgan för de enskilda vårdhemmen. Jag tycker att valfriheten i vården är en mycket stor sak. Det är viktigt att man kan välja enskilda vårdhem för samma kategorier av patienter som man kan välja landstingets vårdhem för. Utskottet erkänner ju att stadgan är föråldrad och behöver ses över. Den bidrar, som Rune Gustavsson sade, inte till utvecklingen. Därför behöver den ses över.

Om reservationen om den slutna vårdens läkemedelsförsörjning går igenom möjliggör det för sjukhushuvudmännen att minska sina läkemedelskostnader, och det tycker jag vore mycket värdefullt, inte minst i dessa tider.

Anf. 29 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Till det sista som fru Haglund sade vill jag bara säga: Tro't den som vill! Det kommer säkerligen inte att innebära några minskade kostnader om man slår sönder Apoteksbolagets utmärkta distributionsordning.

När det gäller reservationen om de enskilda vårdhemmen vill jag säga att det inte är valfriheten vi diskuterar, utan det är om vi skall ha en ny stadga. Vi har sagt att det kanske behövs: socialstyrelsen, som nyligen utarbetat rekommendationer på det området, får väl överväga det.

Fru Haglund säger att vetenskap och beprövad erfarenhet skall vara rådande i socialstyrelsens verksamhet. Ja, vem har bestridit att den medicinska vetenskapen skall sitta i högsätet? Det finns inom socialstyrelsen två avdelningar, en för hälso- och sjukvård och en för läkemedelsärenden. Det är mest en administrativ fråga hur man ordnar det, men de principiella och praktiska skälen för att ha det sammanhållet överväger. Jag erinrade här om den motion från moderaterna där man talar om samarbete. Det är väl väldigt bra att ha detta samarbete manifesterat på högsta administrativa nivå!

Anf. 30 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Det finns goda förutsättningar att dela upp socialstyrelsen i och med att man där, som Evert Svensson sade, har en läkemedelsavdelning som skulle kunna utgöra grunden för en medicinalstyrelse, som entydigt kan arbeta för och ta ställning med hänsyn till medicinens intressen.

Tro't den som vill, säger Evert Svensson när jag säger att läkemedlen i den slutna vården skulle kunna bli billigare om sjukvårdshuvudmännen själva fick upphandla läkemedel från leverantörer. Monopol bidrar inte till att minska kostnaderna. Om sjukvårdshuvudmännen själva fick göra sina beställningar och sluta avtal skulle de på ett helt annat sätt kunna pressa sina kostnader.

Det är stadgan för de enskilda vårdhemmen vi skall diskutera, säger Evert Svensson. Visst skall vi göra det. Men faktum är att det ändå gäller valfriheten, eftersom man av nu gällande anvisningar kan utläsa att t. ex. svårt åldersdementa personer inte bör vårdas på enskilt vårdhem. Det finns också andra kategorier som enligt stadgan och anvisningarna inte skall vårdas på de enskilda vårdhemmen. Därför innebär den nuvarande stadgan att valfriheten begränsas.

Anf. 31 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Det är ju inte så att det råder något monopol när det gäller läkemedel. Vad det gäller är hur man köper läkemedel och hur man distribuerar dem till sjukhusen och apoteken. Här har under åren skett betydande rationaliseringar genom Apoteksbolaget.

Sedan undrar jag, när det gäller socialstyrelsen, om det inte i botten ligger en önskan från den medicinska vetenskapen och läkarkåren här i landet att ha ett eget litet ämbetsverk, som de kan vara alldeles ensamma om. Men jag håller fast vid att den medicinska vetenskapen, liksom hälso- och sjukvården, är underordnad hela det sociala perspektiv som vi har i landet. Det är manifesterat på många områden – i socialdepartementet och i den motion som vi har skrivit på det lokala planet – så jag finner det mycket naturligt.

Och jag kommer att motarbeta den moderata motionen så länge jag finns i det här huset.

Prot. 1985/86:109
4 april 1986

Hälsa- och sjukvård

Anf. 32 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Vi anser att man med de ställningstaganden som finns i reservation 4 skulle ge ytterligare möjligheter att rationalisera läkemedelsinköpen. Det tycker jag är viktigt för att man skall kunna sänka kostnaderna.

När det gäller reservation 1 om en medicinalstyrelse säger Evert Svensson att den medicinska vetenskapen är och skall vara underordnad. Vi anser att den medicinska vetenskapen måste få framträda med sina ställningstaganden. Sedan måste man självfallet göra olika avvägningar, och man måste ha ett samarbete. Men de erfarenheter som vi har gjort visar att den medicinska vetenskapen inte gynnas i dag med den organisation vi har.

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialutskottets betänkande 14

Mom. 5 (utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 16 för reservation 1 av Inga Lantz.

Mom. 6 (preventivmedelsrådgivning för värnpliktiga)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (kostnadsfria preventivmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 16 för reservation 3 av Inga Lantz.

Mom. 8 (preventivmedelsforskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (statsbidrag för abort- och preventivmedelsrådgivning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (psykosocialt stöd i abortsituationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 13

Mom. 2 (återinrättande av en medicinalstyrelse)

Utskottets hemställan bifölls med 217 röster mot 60 för reservation 1 av Göte Jonsson m. fl.

Mom. 6 (nedsättning av vårdavgift)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 15 för reservation 2 av Inga Lantz.

Mom. 9 (enskilda vårdhem)

Utskottets hemställan bifölls med 144 röster mot 133 för reservation 3 av Daniel Tarschys m. fl.

Mom. 11 (den slutna vårdens läkemedelsförsörjning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Åtgärder för förbättrad arbetsmiljö

Föredrogs socialutskottets betänkande 1985/86:12 om anslag till arbetsmiljö m. m. (prop. 1985/86:100 delvis).

Anf. 33 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Fru talman! Jag skall ta upp två områden som det här betänkandet berör – dels passiv rökning på arbetsplatser, dels arbetsmiljön i skolan.

Vad gäller rökningen finns det två utbredda missuppfattningar.

För det första: att antalet rökare minskar snabbt i vårt land. Det är fel. Ungefär en tredjedel av den vuxna befolkningen röker dagligen. Under hela 1980-talet har andelen rökande män varit i stort sett oförändrad. För kvinnornas del finns det en lätt tendens till ökning.

För det andra: att det finns rökfria miljöer på alla arbetsplatser. Det är också fel. På ungefär hälften av landets arbetsplatser röks det utan hänsyn till att icke-rökare blir utsatta för rökig miljö.

Det är helt uppenbart att många i Sverige utsätts för rökig miljö mot sin vilja och har stort obehag av detta. Vanligaste besvär är irritation i ögon och luftvägar. En samstämmig forskning tyder på att passiv rökning ökar risken för framför allt lungcancer. Därför utdömdes i höstas ersättning för arbetsskada för en kvinna som utsatts för rökig miljö på arbetsplatsen och som fått lungcancer.

Det är orimligt att vissa giftiga ämnen som ingår i tobaksrök är totalförbjudna på en arbetsplats om de kommer från andra källor men tillåtna om de kommer från tobaksrök. Det är stora skillnader i sammansättningen mellan den rök som rökaren andas in och den som avgår till omgivningen. Mängden av olika ämnen är i allmänhet större i den s. k. sidoröken som går ut i miljön. Det finns t. ex. drygt 50 gånger mer ammoniak och dimetylnitrosamin i sidoröken än i huvudröken.

I förarbetena till arbetsmiljölagen anges det klart att lagen inte skall tillämpas för tobaksrök. Det beror säkert på att farorna med passiv rökning inte var lika kända när lagen kom till som i dag. Arbetsarkivstyrelsen och

socialstyrelsen har gett ut allmänna råd om begränsning av tobaksrök på arbetsplatser. Råden ger inte tillräckligt skydd, eftersom det röks utan hänsyn till icke-rökare på ungefär hälften av landets arbetsplatser.

Med hänsyn till vad man numera vet om skador på sikt och om akuta besvär för många som tvingas vara passiva rökare på arbetsplatser, är det dags att låta arbetarskyddsstyrelsen utfärda bindande föreskrifter för arbetslokaler som används av icke-rökare. Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Vi har i Sverige med framgång lyckats bekämpa svåra sjukdomar hos barn. Utvecklingen har tyvärr inte varit lika gynnsam när det gäller att motverka olycksfall. Ca 200 000 barn skadas varje år så svårt att sjukhusbesök är nödvändigt, och olycksfall svarar för nästan hälften av den totala dödligheten bland barn i vårt land. Bland 7–9-åringar sker en tredjedel av olyckorna i skolan, bland 10–15-åringar hälften i skolan. Konsumentverkets undersökning från i höstas tyder på att det är dubbelt så vanligt att barn skadas i skolan som att vuxna skadas i arbetslivet.

Sedan 1978 omfattar arbetsmiljölagen även elever fr. o. m. årskurs 7. SÖ fick i uppdrag att utreda hur detta borde fungera i praktiken och kom med en rapport 1980. Där föreslogs att regeringen skulle vidta de författningsmässiga åtgärder som behövs för att eleverna skall kunna medverka i skyddsarbetet enligt arbetsmiljölagen. Det föreslogs också att utbildningen av skyddsombud skulle bekostas genom statliga medel.

Ärendet ligger fortfarande kvar hos utbildningsdepartementet. Sex år har alltså gått utan att det fastslagits hur beslutet skall tillämpas i praktiken. Detta trots att det redan 1980 kom ett heltäckande förslag från SÖ – ett förslag som också tog hänsyn till låg- och mellanstadieelevernas behov av skyddsåtgärder.

Arbetsmiljölagen föreskriver att inte bara arbetsolyckor utan även tillbud skall utredas och åtgärdas. Detta är väl motiverat, eftersom man påvisat att varje olycka inom industrin föregåtts av genomsnittligt tre tillbud.

Barnen har ingen fungerande arbetsmiljölag. De har ingen rätt till skyddsombud, ingen som är direkt ansvarig för att deras intressen tillvaratas i planeringen av skolmiljön, ingen som registrerar, utreder och vidtar förebyggande åtgärder vid olycksfall eller tillbud.

Det är oerhört viktigt att vi får mera kunskap och erfarenhet om skololyckor och hur man förebygger dem och att man kommer i gång med registrering och utredning när det gäller skador i skolan.

Skolbarnens vanligaste aktivitet vid olyckstillfället är lek av olika slag, enligt konsumentverkets undersökning. Vad man klassat som "lek" har varit ganska varierande. Helt klart är att många skador orsakats av våld i leken.

Det mest alarmerande i den senaste årsrapporten från Stockholms skolöverläkare, Lars Cernerud, är det ökade våldet mellan eleverna – ett våld som går allt längre ned i åldrarna och som orsakar en betydande del av kroppsskadorna i skolan. Bl. a. detta gör att det är oerhört viktigt att skyddsarbetet bland skolbarn snabbt kommer i gång.

Riksdagen bör därför redan nu hemställa att regeringen utarbetar regler för hur skyddsarbetet för elever skall organiseras. Jag yrkar bifall även till reservation 17.

Anf. 34 ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! Arbetet med att förbättra arbetsmiljön pågår på flera olika områden. Arbetsmiljölagen, som antogs av riksdagen 1978, har varit viktig för att nå fram till bättre förhållanden. Men mycket återstår att göra.

Sedan lagen kom till har det under årens lopp kommit åtskilliga larmrapporter, inte minst beroende på alla nya kemiska produkter. Det lär finnas mer än 60 000 kemisk-tekniska produkter på våra arbetsplatser. Arbetare utsätts för nya och ofta okända risker. Bland skadorna märks hudskador och allergier. Än allvarigare är de skador som ger sig till känna först efter många år. Dit hör cancer och ärftlighetsskador.

Nya problem uppkommer i takt med den tekniska utvecklingen. Ett under flera år uppmärksammat område är arbetet vid bildskärmar. Till att börja med dominerades diskussionen av ergonomiska frågor som arbetsställning, arbetstid vid bildskärm och ögonbesvär. Under senare tid har andra problem uppmärksamrats, och då särskilt strålningsrisken vid bildskärm, som anses kunna ge graviditetsstörningar och hudskador.

Datadelegationen överlämnade under hösten 1985 till regeringen ett material om framtida bildskärmar vilket pekar på en rad åtgärder som statsmakterna bör vidta. Det gäller fortsatt forskning om hälsoriskerna vid bildskärmsarbete men också om att man skall ställa krav på nya typer av bildskärmar.

Det pågår framgångsrikt utvecklingsarbete när det gäller att ta fram nya typer av bildskärmar som tar bort eller minskar strålningen och som bygger på annan teknik än den hittills använda katodstråleskärmen. Sveriges ca 700 000 bildskärmar bygger nästan alla på katodstråletekniken.

I datadelegationens rapport, *Framtida bildskärmar*, redovisas utvecklingen av nya bildskärmar.

Datadelegationen drog bl. a. slutsatsen att offentliga upphandlare bör ta initiativet till en teknisk upphandling med utvecklingsstöd för bildskärmar som baseras på en teknik med lägre spänning än katodstråleteknikens.

Enligt budgetpropositionen är anskaffningsbehovet när det gäller datautrustning beräknat till 310 milj. kr. för budgetåret 1986/87. Beloppet är avsett för ersättningar, kompletteringar och nyanskaffningar. Det rör sig om en mycket omfattande upphandling. Vi anser därför att regeringen bör ta initiativ till att påskynda utvecklingen när det gäller bildskärmar som bygger på annan teknik än dagens eller som eliminerar nuvarande problem. Det kan ske genom teknikupphandling eller på sådant sätt att de krav som datadelegationen aktualiserat finns med. Forskningen inom detta område behöver också intensifieras.

De problem som berör bl. a. forskning om riskerna vid bildskärmsarbete samt frågan om upphandling av bildskärmar har tagits upp i motion So712 av Rosa Östh och Bengt Kindbom och i motion So716 av Gunnel Jonäng. Motionärerna anser att vad som i motionerna anförts bör ges regeringen till känna. Detta har centerns representanter i utskottet följt upp i reservation 4.

I motion 712 understryks också att yrkesinspektionen bör inrikta sitt arbete på de centrala områden som rör säkerhet, liv och hälsa och koncentrera arbetet på områden där de största riskerna för arbetsskador

finns. Trivselsfrågor och liknande är viktiga, men de kan lösas på annat sätt.

Detta har också påpekats av den utredning som har i uppdrag att se över yrkesinspektionen och den kommunala tillsynen, den s. k. YKT-utredningen. För denna inriktning av arbetet har vi uttalat oss i reservation 13. Även detta bör ges regeringen till känna.

I motion So709 av Britta Hammarbacken och Karin Israelsson föreslås att hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde utvidgas till att omfatta också mikrobiologi och andra former av genteknik än hybrid-DNA-teknik. Denna uppfattning delas av utredningen om hybrid-DNA-kontrollen som avslutade sitt arbete våren 1984. Frågan tas upp i reservation 14.

Enligt utredningen finns det behov av ett expertorgan som har kompetens på hybrid-DNA-området och som kan svara för information till allmänheten samt för rådgivande verksamhet till olika myndigheter och andra berörda.

Utredningen om hybrid-DNA-kontrollen har varit ute på remiss, och remissinstanserna har med överväldigande majoritet tillstyrkt förslaget om utvidgning av delegationens arbetsuppgifter i enlighet med vad som anförs i motionen.

Ur säkerhetssynpunkt är det oklokt att skilja på bioteknik och genteknik. Biotekniskt arbete med t. ex. smittfarliga mikroorganismer kan många gånger vara betydligt farligare än många gentekniska verksamheter.

Hybrid-DNA-delegationen besitter en utomordentligt bred vetenskaplig kompetens, som väl täcker de mikrobiologiska, biotekniska och gentekniska områdena.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4, 13 och 14 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 35 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Jag vill med anledning av vad Ulla Tillander sade om bildskärmar kort redovisa en del av regeringens arbete på detta område.

Vi vet att bildskärmsarbete, framför allt långvarigt sådant, medför en hel del ergonomiska problem – belastningsskador, synrubbingar och annat. Frågan om risker för graviditetsstörningar, missfall, har diskuterats, och vi kan konstatera att läget fortfarande är oklart. Mot den bakgrunden har vi från regeringens sida sagt att det är viktigt att vi fortsätter forskningsarbetet. Samtidigt är vi medvetna om att det kommer att ta lång tid innan forskarna är färdiga med sina rapporter, och förmodligen kommer rapporterna att ifrågasättas när de en gång kommer. Därför kan vi inte sitta och vänta på att få besked hur det är med eventuella risker för graviditetsstörningar, om det är den ena eller den andra uppfattningen som är riktig.

Vi måste, precis som Ulla Tillander sade, slå in på nya och andra vägar. Där är kraven på ny och bättre teknik för bildskärmar naturligtvis de allra viktigaste.

Vi har inom regeringen haft resonemang om att ta upp diskussioner med offentliga upphandlare om inköp av datorutrustning – med försvarets materielverk, de affärsdrivande verken, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet. Sådana diskussioner har också påbörjats. Man bör vid sådan upphandling ställa krav liknande dem som statskontoret ställer vid inköp av nya skärmar.

Det kommer förmodligen att ta tid att utveckla bildskärmar som inte är baserade på katodstrålerör utan på flytande kristaller och liknande. Därför är det viktigt att fundera över om den nuvarande tekniken kan göras bättre. Vi har glädjande nog i år fått fram nya katodstråleskärmar som i fråga om strålning uppvisar mycket bättre värden än tidigare. Krav från de offentliga upphandlarna på skärpta regler är ett viktigt och självklart krav.

Men det gäller naturligtvis inte bara de nya skärmarna. Som Ulla Tillander sade finns det väldigt många olika bildskärmar ute i det svenska näringslivet. På snart sagt varje arbetsplats, offentlig och privat, förekommer bildskärmsarbete. Därför är det viktigt att också fundera över vad vi kan göra åt de redan installerade bildskärmarna.

Vid arbetarskyddsstyrelsen pågår en utvärdering av de olika skydd som finns för att eliminera bl. a. det elektrostatiska fältet. Vi hoppas att vi så snart som möjligt skall kunna komma i gång med ett intensivt arbete för att förbättra de skärmar som man redan har.

Provningsen av bildskärmar har diskuterats. Arbetarskyddsstyrelsen och statens strålskyddsinstitut fick i höstas ett uppdrag från regeringen att utreda förutsättningarna för en provning – frivillig eller obligatorisk. Det var meningen att detta uppdrag skulle redovisas den 1 april. Vi har fått ett preliminärt utkast, men myndigheterna behövde ytterligare ett par veckor för att färdigställa den definitiva rapporten.

Det är regeringens avsikt att, så snart vi fått denna rapport från arbetarskyddsstyrelsen och strålskyddsinstitutet, omedelbart fatta beslut för att få till stånd någon form av provning. Med ett sådant beslut kan vi nå ut till de upphandlare av dataskärmar som befinner sig utanför den offentliga sektorn och som vi måste söka andra vägar för att nå.

Jag nämnde det behov av intensifierade forskningsinsatser som finns. Det har gjorts en del studier bl. a. om sambandet mellan graviditetsstörningar och bildskärmsarbete, en del studier av djur som har gett vissa alarmerande resultat. Vi i regeringen har sagt att vi tycker att det är angeläget att de här djurstudierna som utförts vid Karolinska institutet upprepas av någon annan forskningsinstitution, så att man får möjlighet att göra jämförelser.

Arbetarskyddsfonden och styrelsen för teknisk utveckling har tillsammans resonerat om forskningsinsatser som avser bildskärmarnas hela problematik. Glädjande nog har de båda myndigheterna nu under våren träffat en överenskommelse som innebär att man under sex år kommer att satsa 66 milj. kr. på forskning kring bildskärmsarbete och därmed sammanhängande arbetsmiljöproblem.

Ytterligare ett forskningsarbete som är intressant för oss är en ny stor undersökning som planeras ske i USA vid Mount Sinai School of Medicine i New York, som jag för övrigt besökte i början av året tillsammans med några medarbetare. Professor Selikoff, känd som den som uppmärksammade världen på asbestanvändningens risker, står bakom en undersökning som skall omfatta 10 000 personer. Det är glädjande att kunna konstatera att vi kommer att på plats kunna informera oss om detta forskningsarbete genom en svensk forskare, som med hjälp av stipendier får möjlighet att följa studien under två år.

Forskning behövs. Teknisk utveckling behövs. Men det behövs ytterligare

en sak, och det är möjlighet till omplacering för de gravida kvinnor som har bildskärmsarbete och som i dag känner en oro. Regeringen har tagit initiativ till två överläggningar, en i slutet av förra våren och en i februari i år, för att tillsammans med arbetsmarknadens parter diskutera hur vi skall kunna uppnå överenskommelser som medger gravida kvinnor rätt till omplacering. Vi kan nu konstatera att det efter den första diskussionen för snart ett år sedan har hänt en hel del, framför allt på den offentliga delen av arbetsmarknaden. Där har man träffat överenskommelser som innebär att stora delar av de offentliganställda kvinnorna i dag har denna möjlighet till omplacering. Vi har också från parterna på den privata arbetsmarknaden fått besked om att man där har ett intresse av att diskutera den här frågan. På vissa delar av den privata arbetsmarknaden har man också nått fram till resultat. Vid den senaste överläggningen uppmanade jag parterna att intensifiera diskussionerna och försöka uppnå överenskommelser så snart som möjligt.

Men det finns naturligtvis små företag som har svårt att klara en omplacering på den egna arbetsplatsen. När det gäller dem har jag föreslagit parterna på arbetsmarknaden att diskutera om man genom samarbete företagen emellan kan göra omplaceringar genom hälsovårdscentralerna, som på många ställen runt om i landet omfattar ett antal små företag. Parterna lovade att seriöst pröva denna möjlighet.

Vi planerar att inbjuda parterna till ytterligare en överläggning under början av hösten för att se hur långt man kommit när det gäller möjligheterna till omplacering för de kvinnor som känner en oro.

Dessa frågor är viktiga, och jag såg det som angeläget att efter Ulla Tillanders inlägg kortfattat redovisa vad vi gör på det här området. Jag tror att vi i sak har samma uppfattning: Vi måste arbeta på bred front med forskning och teknisk utveckling och samtidigt ta hänsyn till de människor som i dag har den här typen av arbete och som inte känner sig trygga i sin arbetssituation.

Anf. 36 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Motsättningen mellan kapital och arbete är mycket tydlig i arbetsmiljön. För att man skall kunna få en kvalitativ förbättring av arbetsmiljön krävs nämligen en omfördelning av makten. Det handlar om dem som har beslutanderätt när krav reses på en skäligen arbetsmiljöförbättring, dvs. företagarna och kapitalets representanter. Genom sin maktposition bestämmer de i stort sett hur förhållandena i arbetslivet skall vara. Deras beslutanderätt kan begränsas bara om de arbetande genom att skaffa sig kunskaper och genom att gå samman i sina fackliga organisationer slåss för en bättre arbetsmiljö. Det är på det sättet arbetsmiljöförbättringar under senare år har kommit till stånd. Det gäller inte minst arbetsmiljön inom det område arbetsmarknadsministern talade om, nämligen dataområdet och arbetet vid bildskärmar.

Arbetsmiljöförbättringar har alltid rönt hårt motstånd från kapitalet. Företrädarna för kapitalet är de sista att erkänna farorna och riskerna. Man har genom historien tvingats till åtgärder. Det gäller de stora frågorna: asbest, gifter, kemikalier, lösningsmedel och det senaste, största och

besvärligaste men inte mest synliga – förslitningsskadorna.

De psykosociala frågorna, som var ett stort diskussionsämne när vi fattade beslut om arbetsmiljölagen, dvs. frågorna om utsivtning, ackord, arbetstakt och arbetsinnehåll, ligger bakom den dagliga kampen när det gäller arbetsmiljön. Det handlar om att tillväxten, med ökad effektivitet, får vara det övergripande målet, ett mål som är övergripande för hela näringslivet. Strukturförändringar får genomföras i obegränsad takt och på ett sätt som skapar stora arbetsmiljöproblem. Ny teknik införs i både små och stora företag på ett sätt som skapar nya och stora arbetsmiljöproblem.

De stora psykosociala frågorna, som vi talade om på 1970-talet, har kommit i bakvatten i dag i den stora diskussionen. Och från arbetarskyddsstyrelsen, som har att fylla arbetsmiljölagen, som är en ramlagstiftning, med ett innehåll, kommer man inte med några anvisningar och regler i dessa för arbetsmiljön helt avgörande frågor.

Här har vi klassmotsättningen. Vi har en lagstiftning som bygger på att företagarna-kapitalet tillsammans med de anställda och statsbyråkratin skall bestämma vad lagen skall innehålla. Det finns inga särskilda kriterier för arbetsmiljön utifrån lagen, utan det handlar om bedömningar. Vad man får kalla en rimlig arbetsmiljö måste de arbetande kämpa sig fram till gentemot företagarna och statsbyråkratin. I stor utsträckning förhåller det sig så.

Partierna i riksdagen kan man också göra en notering om i dag. Centern och folkpartiet har vissa synpunkter på hur arbetsmiljön skall vara. Socialdemokratin tycker att det är bra som det är, och det gör även moderaterna, som i år inte ens har någonting att anföra i den här frågan utan i stort sett sluter upp bakom förhållandena i den svenska arbetsmiljön. Det är ganska typiskt för utvecklingen i enskilda frågor. Här kommer klassmotsättningen fram starkt.

Till årets riksmöte har det kommit motioner även från socialdemokraterna där man säger att arbetsmiljön inte är så bra, att det finns problem, att det uppstår ohälsa, att lagen bör reformeras. Skyddsombudens möjligheter att utnyttja sina fullmakter – som man kallade det från början – har begränsats genom domar i arbetsdomstolen. De regionala skyddsombuden har inte den makt de borde ha. De har på grund av ekonomiska begränsningar inte de möjligheter att utnyttja stoppningsrätten som de borde ha. Skyddsombuden har t. ex. inte möjligheter att aktivera sina kamrater genom att informera på arbetstid.

Det finns en rad frågor i arbetsmiljölagen som socialdemokraterna vid årets riksmöte säger är besvärliga. De vill att arbetsmiljölagen skall förändras eller åtminstone att den frågan skall utredas.

Jag har reserverat mig för det. Det stämmer nämligen väl överens med vad vi har påpekat tidigare från vpk, nämligen att den ramlag som vi beslutade om här i riksdagen inte nått upp till de målsättningar som finns. Vi har tidigare frågat: Hur många skall dödas? Det är många som dödas varje år i arbetslivet. Hur många skall drabbas av arbetsolycksfall? Hur många skall drabbas av förslitningar och förtidspensionering, som kanske inte syns och inte heller kommer in i statistiken?

Har lagen uppfyllt de högtidliga löften om en god arbetsmiljö? Nej, det anser vi inte. Dagens verklighet och ramlag säger oss att de ekonomiska

faktorerna, tillväxtfaktorerna i samhället, har helt fått övertaget när det gäller arbetsmiljön.

Den som skall förverkliga ramlagstiftningen – arbetarskyddsstyrelsen – har vid ett flertal tillfällen kommit på kollisionskurs även med de fackliga representanterna. Styrelsen innehåller fackliga representanter från alla håll, och det skall vara något slags samförstånd i arbetarskyddsstyrelsen. Men styrelsens ledning och den företagsamhet som finns representerad där har lyckats stoppa t. o. m. måttliga förslag från fackföreningsrörelsen. Det har under årens lopp varit framför allt på datasidan men också på andra områden. Förra året brakade det loss ordentligt, och det kom även till offentlighetens kännedom. Men man bör också notera de motsättningar som finns under de fackliga representanterna ute i fackföreningsrörelsen: skyddsombuden har ännu större problem med arbetarskyddsstyrelsens tolkning av vad lagen skall innebära.

Om vi skall få någon rätsida på detta – och det är ju de arbetande som drabbas av dåliga arbetsmiljöer – borde fackföreningsrörelsen samla en kvalificerad majoritet i arbetarskyddsstyrelsen. Det vore rimligt. Då vore det raka rör till de arbetande och till de skyddsombud som finns på arbetsplatserna. Jag tror att de är väl rustade inför att ta ansvar för vad en ramlagstiftning skall vara. Därför föreslår vi detta även till årets riksmöte.

Ett stort och påtagligt problem som tillkommit de senaste årtiondena gäller elektroniken och datorerna, som slagit igenom mycket hårt. Förändringarna har minskat den fysiska belastningen men också uttunnat yrkesskickligheten. Det har alltså skapats både bra och dåliga arbetsmiljöer.

Frågan är vad denna teknik skall användas till. Framför allt skapar den stora och förut okända problem. Dessa problem kommer snart att växa oss över huvudet. Spörsmålet är komplext. Det omfattar många områden.

Därför bör vi tillsätta någon form av samlad kommission – och kommissioner är ju på modet nu. De etablerade organen klarar ju inte av den anhopning som situationen innebär. Då måste man gå samman för att se vilka alla risker är och följa utvecklingen på ett bestämt sätt.

Det som arbetsmarknadsministern nyss redovisade är ett uttryck för detta behov. Men förslagen kommer alltför sent. Och jag tror inte att detta är det sista problemet när det gäller datorisering och elektronik, utan det kommer mer, och då bör vi stå väl rustade.

Bildskärmarna skapar en mängd problem, som har sagts tidigare. Nu har vi hört av arbetsmarknadsministern att forskarna inte vet om det kan uppstå skador vid graviditet. Vi får vänta länge på resultaten. Vissa rapporter på djur talar om skador. Vi kan också vänta oss att när forskningsrapporterna kommer, då blir de omstridda.

Då gäller det att ta nya grepp. Det rör bl. a. upphandlingen. Vi skall också skapa ny teknik på detta område. Vi skall göra mätningar och se till att de gamla skärmarna och strålningen från dem inte drabbar oss alltför mycket.

Den oro som arbetsmarknadsministern mycket riktigt påpekade finns föranleder inte frågor om bildskärmsarbete är lämpligt eller inte, utan det finns en makt i samhället som säger att den som planerar graviditet eller är gravid inte har rätt att omplaceras. Det är ju dyrt och oekonomiskt ur företagsekonomisk synvinkel att göra sådana omplaceringar. Av de två

ståndpunkter som finns har hittills den ekonomiska tillväxtståndpunkten vunnit. Och fortfarande törs varken riksdagsmajoriteten eller regeringen säga till arbetsmarknadens parter att vi kommer att lagstifta om rätt för den som planerar graviditet eller är gravid att slippa denna strålning. Det skulle vara intressant att få veta om inte min tolkning är riktig – att det är de ekonomiska skälen som ligger bakom. Jag anser att det borde redovisas klart.

Jag inser att det finns problem med de små arbetsplatserna. Men det som en kommission – och inte bara tillfälligheterna – kan ta fram kan ju vara positivt just för de små arbetsplatserna. Den tanke som arbetsmarknadsministern förde fram är ett alldeles utmärkt exempel på vad som bör komma fram i detta arbete.

Den andra stora frågan, där man inte direkt kan mäta riskerna i antal döda som man kan göra i fråga om cancer, är belastnings- och förslitningsskadorna. I svensk politisk debatt är det inte så att politiker genom sin erfarenhet från arbetslivet och via diskussioner i sammanhanget tar upp sådana här frågor. Oftast är det larmrapporter i press och massmedia som skapar press på politikerna.

Vpk har i årtionden pekat på vad som händer i svenskt arbetsliv, och det gör ingen verkan. Men om det blir en debatt i svenska massmedia som visar på de groteska förhållandena, då kanske myndigheter och ansvariga politiker också vaknar till. Belastnings- och förslitningsskadorna är dolda besvär, som inte uppmärksammas mycket än. Dessa skador drabbar många människor och orsakar ätskilliga förtidspensioneringar. Många har i det fördolda värk av alla slag beroende på förslitningsskador, vilket för alltid gör deras liv mycket svårt.

Vi har framhållit att förslitningsskadorna är en jämlikhetsfråga. Vi kan få hjälp av tekniken, men den kan också skapa nya problem. Men ett moment som är viktigt är lyft- och bärarbetena. Om vi eftersträvar jämlikhet på arbetsmarknaden bör vi se till att det utvecklas tekniska hjälpmedel så att alla kan ta de flesta arbeten som finns.

Vad vi vill med vårt förslag till årets riksdag är att man åter skall tillsätta en kommission. Vi tycker att det är nödvändigt med denna kommission. Efter 10–15 års arbete med asbestfrågan nonchalerades den av företag, myndigheter och ansvariga politiker intill dess man insåg att asbesten var ett problem. Då tillsatte man en kommission, som samlade ihop kunskaper och kom med förslag till åtgärder på över 40 punkter. Samma sak gäller beträffande belastnings- och förslitningsskadorna.

Men utskottet säger att frågan är för svår och komplicerad för att kunna lösas av en kommission. Det är väl ändå ett argument som faller platt till marken. Här handlar det till mycket stor del om att ta reda på varför skadorna uppkommer. Och utskottet vill satsa på forskning. Men en orsak till belastnings- och förslitningsskadorna är att arbetarna används på ett helt felaktigt sätt. De som har den allra bästa kunskapen om detta är de arbetande själva, deras fackliga organisationer och skyddsombud. De vet och har genom årtionden sagt att den här arbetsuppgiften, i det här tempot, på det här sättet, utförs på ett felaktigt sätt. Men de har inte kunnat stoppa det. Nej, arbetsgivaren säger i stället: Ni får femtio öre, ni får en krona, ni får två kronor om ni fortsätter att göra det. På det viset köper man sig fri från en dålig arbetsmiljö.

Men om fackföreningen genom sina skyddsombud hade rätt att stoppa arbete av mera långsiktigt skadlig typ vore detta det snabbaste sättet att förhindra ytterligare skador. Jag är rädd att de beslutande politikerna som är ansvariga i dessa frågor återigen säger att det hämmar tillväxten, att det är för dyrt. Och det är arbetarna som får stå riskerna ute i arbetslivet, och i de flesta fall hamnar de som drabbas av belastnings- och förslitningsskador utanför arbetslivet. Det pågår forskning om detta, men de avgörande frågorna kommer aldrig till beslut, precis som i frågan om bildskärmar och graviditet.

Så till frågan om asbest som jag redan har nämnt. Vpk började arbeta med denna fråga 1972, och vi förde fram den 1975. Jag vet inte hur många av socialutskottets nuvarande medlemmar som var med när det skulle avgöras om vi skulle införa ett förbud eller inte. Då sade man att man inte trodde på ett totalförbud. Det är över tio år sedan. Allteftersom minskade den totala mängden asbest i svenskt arbetsliv och för övrigt i hela samhället. Men det fanns fortfarande kvar där kapitalet ansåg att det måste finnas kvar. Arbetarskyddsstyrelsen införde t. o. m. ett förbud. Men vad är det egentligen för innehåll i ramlagen? Det sades från ansvarigt håll att vi har ett förbud mot asbest från början av 1970-talet. Det följdes inte upp.

År 1985 vill man tillsätta en asbestkommission, återigen efter larm från massmedia men inte från verkligheten, dvs. fackliga företrädare, politiker och andra som har ansvar för detta. Då blev det fart på regeringen. Man tillsatte asbestkommissionen, som kom fram till de slutsatser och den oro som vi hade påpekat tidigare. Det är mycket bra. Det skall nu följas upp, och vi får se vad som händer framöver med anledning av uppföljningen.

En sak som visar betydelsen av framförhållning och av att använda arbetarnas erfarenhet är att man 1985 föreslagit inrättande av en erfarenhetsbank om hur man avvecklar asbest. Det borde ha varit en naturlig åtgärd för ett tiotal år sedan.

Jag är positiv till kommissionen och dess åtgärder. Några saker bara: Gränsvärdet måste naturligtvis hamna på noll. Bestämmelserna måste skärpas. Det finns mycket saneringsarbete att göra men det måste ske med mycket bestämt hänsynstagande till asbestens faror.

En annan fara – om jag nu uppfattar utskottet och regeringen rätt – är de inskränkningar som kapitalet försöker införa över gränserna, syftande till att förhindra åtgärder mot asbest, de s.k. frihandelsbestämmelserna. Jag uppfattar utskottets skrivning så att man kommer att med all kraft förhindra varje intrång som skulle försämra arbetsmiljön. Jag hoppas att framtiden visar att den tolkningen är riktig.

En fråga som också blivit av stort intresse är rökningen och den passiva rökningen. Det kommer talare efter mig på talarlistan som motionerat i frågan. Detta är också en fråga som handlar om den enskilde arbetarens rätt att icke behöva exponera sig för tobaksrök. Men det behövde gå så långt att det blev en form av utredning som visade att rökning är farligt för dem som är i närheten av en som röker, innan det blev något tryck i frågan. Det är beklagligt att man inte med förnuftet kan inse att det är farligt och vidta skärpta åtgärder. Vi måste bokstavligen talat gå över lik innan svensk lagstiftning och svensk praxis anpassar sig efter kraven på en rimlig arbetsmiljö.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer i det aktuella betänkandet.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 37 KJELL NILSSON (s):

Herr talman! I nu föreliggande betänkande behandlas anslag till arbetsmiljö m. m. När man hör Lars-Ove Hagberg tala om arbetsmiljön kan man tro att vi här i Sverige är de sämsta i hela världen i det avseendet. Låt mig därför slå fast att vi har en väl fungerande arbetsmiljö i vårt land. Det beror på att vi i denna kammare och ute i samhället bygger arbetsmiljön, företagshälsovården och värnet om hälsan i arbetslivet på gemenskap. Vi försöker hjälpas åt att skapa en så trygg miljö i arbetet som möjligt.

Då säger Lars-Ove Hagberg att vi socialdemokrater tycker att allt är bra som det är och att ingenting nytt behöver göras. Han lyssnade nog väldigt dåligt på statsrådet Anna-Greta Leijons anförande, där hon kommenterade problemen med bildskärmar. För oss socialdemokrater gäller samma princip över hela arbetsmiljöområdet.

Vad statsrådet sade om bildskärmar visar bara med vilken ödmjukhet vi närmar oss de stora problem som den nya tekniken för med sig. Vi vet att arbetet med att värna en god miljö på arbetsplatserna aldrig kommer att få avmattas. När vi löser några problem, uppkommer det alltid några nya. Problem följer ständigt i teknikens spår.

Lars-Ove Hagberg sade också att han hoppades att vad utskottet sagt om arbetsmiljön och frihandeln skall uppfattas så att vi inte vill gå med på att de frihandelsavtal som sluts skall kunna innebära att våra strävanden att åstadkomma en god arbetsmiljö försämras. Där har Lars-Ove Hagberg tolkat utskottet alldeles rätt.

Företagshälsovården berörde inte Lars-Ove Hagberg, och den tas inte upp särskilt mycket här, men jag skulle gärna vilja understryka vad som sker. Företagshälsovården är stommen i vårt arbetsmiljöarbete, och den byggs nu ut i snabbare takt än vad vi kunnat förvänta oss, mycket tack vare de nya bidragsreglerna för företagshälsovård.

Man beräknar att 1985 var 2,6 miljoner anställda anslutna till företagshälsovården. Det är en ökning med 200 000 människor på ett år. Utbyggnaden har gått snabbare än vad vi någonsin kunde hoppas och tro.

Det här innebär inte att vi skall sluta bygga ut företagshälsovården. Den utbyggnaden skall fortsätta, och vi har kanske den svåraste biten kvar, nämligen de allra minsta arbetsplatserna. Företagshälsovården är väldigt betydelsefull för att få till stånd en genomgående fin arbetsmiljö.

Herr talman! Utskottet tillstyrker regeringens förslag till medelsanvisning för arbetarskyddsverket, dvs. arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. Utskottet tillstyrker också den föreslagna treårsbudgeten för verket. Viss finansiering tillstyrker vi också genom fonden för arbetsmiljöförbättringar m. m.

Också arbetarskyddsstyrelsen lever under krav på sparsamhet, och det förslag som nu föreligger är en real minskning av anslaget mot tidigare. För

att fältverksamheten skall kunna upprätthållas har yrkesinspektionen i år i likhet med tidigare år tilldelats vissa medel utöver huvudförslaget.

Utskottet har emellertid uppmärksammat på att dessa extra medel endast räcker för att kompensera yrkesinspektionen under det första året i treårsperioden. För andra och tredje året är kompensationen otillräcklig för att yrkesinspektionens tillsynsverksamhet skall kunna bibehållas oförändrad, om inte besparingar skall drabba den centrala verksamheten alldeles för hårt.

Nedskärningar av den totala omfattningen av yrkesinspektionens verksamhet kan i enlighet med vad riksdagen tidigare uttalat inte accepteras. Detta är särskilt viktigt nu, eftersom den kommunala tillsynen den 1 januari överförs till yrkesinspektionen – det är, kammarledamöter, ett beslut som varit mycket efterlängtat ute på arbetsplatserna.

Utskottet förutsätter i anledning härav att regeringen återkommer i anslagsfrågan i samband med 1987 års budgetproposition.

I betänkandet behandlas också ett antal motionsyrkanden från alla i riksdagen representerade partier. Samtliga dessa yrkanden avstyrks av utskottets majoritet. En del av motionsyrkandena har följts upp i reservationer – till betänkandet har fogats 17 reservationer.

Vissa av de frågor som aktualiseras i reservationerna har vid ett flertal tillfällen behandlats här i kammaren, andra är nya för i år. Jag skall nu, herr talman, kortfattat kommentera reservationerna.

Reservation 1 gäller rökfria arbetsmiljöer. Där hemställs om bindande föreskrifter som garanterar en rökfri miljö på arbetsplatserna. Utskottet understryker väldigt starkt att den som vill ha en rökfri miljö på arbetsplatsen också skall ha rätt att få det. Men vi menar, i likhet med vad statsrådet anfört i en interpellationsdebatt, att det bör i första hand ankomma på arbetsmarknadens parter ute på arbetsplatserna att i samverkan lösa de här problemen.

Det bör kunna gå. Stora och fina framsteg har uppnåtts. Väldigt många arbetsmiljöer är i dag rökfria, för dem som så vill ha det. Vi menar att man skall avvakta och se om det inte går att komma fram på frivillig väg.

Men utskottet säger också, i likhet med statsrådet, att därest detta visar sig inom en snar framtid inte bli fallet, förutsätter vi att arbetarskyddsstyrelsen utfärdar föreskrifter som är bindande och som garanterar en rökfri miljö på arbetsplatserna.

Omplacering eller ledighet vid graviditet är en fråga som vi har behandlat tidigare. Den har också lösts på de flesta arbetsplatser genom överenskommelser. Staten, kommunerna och landstingen har överenskommelser med arbetstagarorganisationerna som garanterar en sådan omplacering. På regeringens initiativ har också parterna på den privata arbetsmarknaden upptagit överläggningar, och vi förväntar oss att man skall komma fram till en överenskommelse även på det området. Det finns också angivet i utskottsbetänkandet hur man kan gå till väga på små arbetsplatser, där det annars kan vara svårt att lösa de här problemen.

Beträffande reservationerna 3, 4 och 5 vill jag hänvisa till att statsrådet Anna-Greta Leijon utförligt har beskrivit vad regeringen håller på med och vad som har skett på bildskärmsområdet. Jag vill möjligen tillägga att arbetarskyddsstyrelsen anordnar en världskonferens här i Stockholm i maj

månad för forskare på området. Det är en mycket angelägen konferens, som kommer att höja vår kunskapsnivå när det gäller skyddet för dem som arbetar vid bildskärmar.

I reservation 5 föreslår Lars-Ove Hagberg att man skall tillskapa en datamiljökommission. Han sade själv att han tycker att det är modernt med kommissioner, och av den anledningen skall det tydligen inrättas kommissioner på alla möjliga områden. Vi menar att det finns inte nu någon anledning att ha en kommission på detta område. Vi anser att man kan lösa problemen utanför "kommissionssystemet", och jag yrkar avslag också på den reservationen.

Bland reservationerna finns några gamla bekanta, som gäller asbesten. Det är reservationerna 6, 7 och 8.

I reservation 6 begär man att skälen skall redovisas när dispens beviljas för asbestanvändning. Regeringen har sagt att en redovisning kommer att lämnas hösten 1986 om asbestkommissionens slutsatser. Om importen av asbest och asbesthaltiga material lämnar SCB en offentlig statistik.

Vi tycker att det här bör vara till fyllest och att det inte behövs några vidare åtgärder från riksdagens sida.

Arbetsarkyddsstyrelsen håller på att revidera gränsvärdena för asbest, och i det arbetet är arbetsmarknadens parter med. Förhoppningsvis kommer nya gränsvärden att fastställas under innevarande år.

En finansieringsplan för sanering av asbest föreslås i reservation 8. Vid ombyggnad av bostäder kan man få lån enligt bostadsfinansieringsförordningen, och när det gäller andra lokaler menar vi att kostnaden bör belasta det vanliga underhållet. Det är grundprincipen för vårt arbetsmiljöarbete.

Modeordet kommission kommer tillbaka också när det gäller belastningsskador. Vi har diskuterat belastningsskadorna mycket i utskottet, och vi anser att de utgör en så mångfasetterad problematik att en kommission inte är lämplig i det fallet, även om det är modernt med kommissioner.

Under ett antal år har detta område varit starkt prioriterat inom arbetsarkyddsstyrelsens verksamhet, och vi vet att ett framgångsrikt arbete pågår för att lösa problemen. Jag håller med Lars-Ove Hagberg om att belastningsskadorna är ett mycket svårt problem, kanske det allra svåraste. Vi vet också att sådana skador i mycket stor utsträckning drabbar kvinnliga arbetstagare.

Vi menar i utskottet att det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs i arbetsarkyddsstyrelsens regi måste få fortsätta. Vi tror inte att en kommission, även om en sådan har varit mycket framgångsrik på asbestområdet, skulle kunna på samma goda sätt lösa problemen med belastningsskadorna.

Skyddsombudens stoppningsrätt tas också upp, och man menar att skyddsombuden borde ha rätt att stoppa arbeten där risken för belastningsskador bedöms vara stor. Vi tror inte att det är riktigt att lägga den rätten på skyddsombuden. Vi menar att den stoppningsrätt som skyddsombuden har enligt de nuvarande bestämmelserna – att avbryta arbetet då det föreligger allvarlig fara för arbetstagarens liv och hälsa – är väl avvägd. Denna rätt gäller som bekant endast till dess att yrkesinspektionen har gjort sin bedömning. Vi vill alltså inte utöka denna rätt.

Man föreslår också en översyn av arbetsmiljölagen. Utskottet menar att

det redan har varit rätt omfattande utredningar. Vad arbetarskyddsstyrelsen nu behöver är arbetsro. Utskottet anser inte att det för närvarande finns något som motiverar en översyn av arbetsmiljölagen.

När det gäller facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse sade jag inledningsvis att vi i vårt land har en princip som en mycket stor majoritet i denna kammare ställer sig bakom, nämligen principen att vi i samverkan skall göra det bästa möjliga på arbetsplatserna. Det är bra att arbetarskyddsverkets styrelse är sammansatt så som den är nu, och vi är inte beredda att ändra den sammansättningen.

I reservation 13 av Rune Gustavsson och Ulla Tillander tar man upp inriktningen av yrkesinspektionens arbete, som man vill skall koncentreras till de farliga arbetsmiljöerna. Detta har regeringen framhållit i sina propositioner, utskottet uttalat under ett antal år i sina betänkanden och arbetarskyddsstyrelsen sagt i sina meddelanden till yrkesinspektionen. Utskottet understryker det även i detta betänkande. Det räcker med det. Vi tror oss också veta att arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen prioriterar verksamheten just till de farliga arbetsmiljöerna och låter frågor som mera är av bekvämlighets- och trivselkaraktär vänta. Vi anser därför inte att det finns någon anledning till vidare åtgärder på den här punkten.

I reservation 14, också den av Rune Gustavsson och Ulla Tillander, vill man utvidga hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde till att omfatta även mikrobiologi och andra former av genteknik än hybrid-DNA. Utskottsmajoriteten menar att det är rimligt att avvakta regeringens förslag med anledning av den utredning som nyligen avlämnats och är inte beredd vidta några åtgärder.

När det gäller gränsvärdet för etylenoxid, som tas upp i reservation 15 av Lars-Ove Hagberg, vill jag säga att det inom arbetarskyddsstyrelsen pågår en revidering av de hygieniska gränsvärdena. Den nya gränsvärdelistan beräknas antas av arbetarskyddsstyrelsen hösten 1986. Därför anser vi inte att det nu finns någon anledning för riksdagen att vidta några åtgärder.

Bensinstationspersonalens arbetsmiljö tas upp i reservation 16. På det området finns det noggranna anvisningar. Man håller nu på att se över dem inom arbetarskyddsstyrelsen för att kunna utfärda nya anvisningar. Även här menar vi att ytterligare åtgärder inte är påkallade.

Reservation 17 slutligen, herr talman, gäller elevskyddsombud och arbetsmiljörisker i skolan. Jag tycker att detta är en mycket viktig fråga. Det är nog så i en hel del fall att arbetsmiljön faktiskt är sämre i våra olika skolor än ute på arbetsplatserna i övrigt. Man behöver säkert se till att arbetsmiljöfrågorna förs fram på ett bättre sätt både i utbildningen av lärarna och i undervisningen i skolorna. Vi bör emellertid avvakta regeringens övervägande med anledning av den utredning som nyligen har överlämnats till regeringen. Vi förväntar oss att det kommer ett förslag som lyfter fram skyddet för eleverna i gymnasieskolorna och i andra skolor, så att också eleverna kan arbeta i en trygg och skyddad miljö.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan på alla punkter och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 38 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Kjell Nilsson är en representant för en viss typ av försvarare – ett slags grå eminens –, och här gäller det ett försvar av både arbetarskyddsstyrelsen och regeringen. Denna sammansmältning – det gäller då dels sättet att göra upp en ramlag, dels sättet att försvara denna – gör att det alltid är de etablerade som försvaras. Vi har världens bästa arbetsmiljö, säger Kjell Nilsson. Ja, men vi har också ett nytt hot som kanske är det största i hela världen. Vi riskerar nämligen att få en sämre arbetsmiljö, eftersom Sverige ligger främst när det gäller den tekniska utvecklingen inom arbetslivet. Människor i arbetsför ålder förslits allra mest, trots att vi har den mest avancerade arbetsorganisationen i världen. Långt senare kommer vi att se resultatet av den här utvecklingen. Om vi hade en annan värdeskala kanske vår arbetsmiljö inte skulle kunna anses vara bättre än arbetsmiljön på många andra håll i världen. Riskerna i detta sammanhang smyger sig ju på oss.

Det är tydligen bra för framför allt socialdemokrater och moderater att det är som det är. Jag tänker då på organisationen och maktpositionen i samhället, som ju är underordnade tillväxten och vinstmotiven. Det framgår av andan i varje fråga.

Jag hoppas att regeringen och Kjell Nilsson har rätt i vad de säger om frihandeln. Det skulle vara oerhört bra och det skulle även innebära ett stort framsteg om det förhöll sig så. Vi vet ju vilka krafter som finns i samband med behandlingen av varje fråga av det här slaget, och kanske än mer i samband med behandlingen av de arbetsmiljöfrågor som vi har att vänta i framtiden. Jag vill peka på Svenska arbetsgivareföreningens sätt att dra nytta av situationen.

Vad gäller företagshälsovården vill jag säga att våra uppfattningar inte skiljer nämnvärt. Jag menar bara att företagshälsovården borde vara obligatorisk och att den borde byggas ut ännu mera, till förmån för de små. Det är i varje fall positivt att det finns företagshälsovård.

Sedan till frågan om omplaceringarna. Förhållandena är desamma som förut på den privata sidan, Kjell Nilsson! Fortfarande har nämligen de som planerar en graviditet eller som är gravida inga rättigheter i detta sammanhang. Vi får väl se vad politiken på detta område får för innehåll. Vi vet ju varifrån motståndet kommer. Men varför blir det inget beslut här i riksdagen på den här punkten?

Om datamiljökommissionen vill jag bara säga följande. Denna kan göra en speciell insats för att vi skall komma till rätta med bristerna. Det gäller dataområdet och det gäller problemen med förslitningen.

I vad gäller stoppningsrätten för skyddsombuden vill jag framhålla att Kjell Nilsson försvarar exakt den position som man i dag har, och dessutom den försämring som socialdemokratiska ledamöter har påpekat i motion 701, nämligen beträffande lön och ersättning. Detta är *ett* område där skyddsombuden har möjlighet att ta till vara de möjligheter som stoppningsrätten ger. Men den ekonomiska verkligheten, för vilken storfinansen och andra ekonomiska intressen drar upp riktlinjerna, begränsar denna möjlighet.

Anf. 39 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! När det gäller bildskärmar och upphandlingen av sådana – på den punkten har vi reserverat oss – finns det i betänkandet ett referat av datadelegationens rapport *Framtida bildskärmar*, som jag tidigare har nämnt. I rapporten behandlas bl. a. olika förslag till åtgärder beträffande upphandlingen av bildskärmar. Av rapporten framgår att man har gjort en mycket noggrann genomgång av olika motiveringar. Statskontoret och andra offentliga upphandlare bör fördjupa sina kunskaper på detta område. Precis som Anna-Greta Leijon sade bör man också utveckla gemensamma kravformuleringar och ta initiativ till teknikupphandling – och det skall ske med utvecklingsstöd.

Det gäller då en ny bildskärm som skulle baseras på en annan teknik än den nuvarande, nämligen på katodstråletekniken. Mycket starka skäl talar för en övergång till nämnda teknik. Från utskottsmajoritetens sida uttryckte man sig ändå mycket försiktigt i dessa frågor. Man säger sig helt enkelt ha erfart att regeringen avser att ta upp diskussioner i detta sammanhang. Vidare säger man: Utskottet antar att staten kommer att skärpa kraven vid upphandlingen av ny datorutrustning. Mot den bakgrunden har vi reserverat oss.

Efter att ha lyssnat till Anna-Greta Leijons noggranna redogörelse för olika åtgärder på många olika plan förstår jag att hon tar frågan på allvar. När det gäller inriktningen av yrkesinspektionens arbete – en fråga som vi tar upp i reservation 13 – vill jag framhålla att vi har velat sätta kraft bakom orden. Det har vi gjort i form av ett tillkännagivande till regeringen. Vi anser att detta var nödvändigt. Som Kjell Nilsson sade har ju riksdagen tidigare gjort uttalanden om att åtgärder som är avsedda att eliminera skaderisker skall prioriteras. Frågor av komfortkaraktär får komma i andra hand. Vi vet att fortfarande alltför ofta så inte är fallet. Utskottet säger visserligen att det är självklart att tillsynsmyndigheterna bör prioritera allvarliga risker i arbetsmiljön, men det räcker inte med fromma förhoppningar.

När det gäller hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde tycker vi i centerpartiet att det inte finns anledning att avvakta regeringens förslag, innan riksdagen tar ställning i frågan om en utvidgning. DNA-utredningen har föreslagit en utvidgning, och det finns enligt vår uppfattning mycket starka skäl för det.

Anf. 40 KJELL NILSSON (s) replik:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg säger att jag försvarar den nuvarande ramlagen för arbetsmiljö. Ja, jag gör det, och jag tror att min uppfattning delas av den helt överväldigande majoriteten av denna kammars ledamöter och också av många av dem som är ute och arbetar och har denna lag som stöd när de vill hävda en god och trygg arbetsmiljö.

Detta innebär inte att vårt arbete avstannar, men det är kanske svårt för Lars-Ove Hagberg att förstå att vi arbetar vidare inom ramlagens område. Utvecklingen med bl. a. ny teknik medför nya problem, och vi anpassar oss till dem och flyttar fram positionerna för varje gång. Lagen är sådan att den utgör ett bra instrument för att man skall kunna arbeta vidare för en god arbetsmiljö i den verklighet som vi lever i.

Det var roligt att höra att vi i alla fall var överens på en punkt, nämligen om

att företagshälsovården fungerar väl och är ett bra instrument när arbetsmiljön skall tryggas. Jag delar Hagbergs oro för hur det skall bli för de små företagen, eftersom det i huvudsak är de som är kvar när det gäller utbyggnaden av företagshälsovården. De skall också ha en väl fungerande företagshälsovård, men det blir en besvärlig uppgift.

Vi har delade meningar om kommissionernas vara eller inte vara. Däremot har vi en bestämd uppfattning när det gäller stoppningsplikten. Vi tror från utskottsmajoritetens sida att den i dag är väl avvägd. Det skulle bli besvärligt för skyddsombuden, och vi skulle skapa problem för dem, om vi sade att skyddsombuden också i belastningsfrågor, som är så svåra att bedöma, skall ha rätt att stänga en arbetsplats. Vi tror inte att detta gagnar verksamheten.

Till Ulla Tillander vill jag säga att yrkesinspektionens arbete är inriktat precis på det sätt som ni föreslår i reservationen. Vi understryker det mycket starkt i betänkandet. Arbetarskyddsstyrelsen har mycket kraftigt uttalat detta, som jag sade tidigare, och även regeringen har intagit denna ståndpunkt. Det finns därför ingen anledning att bifalla reservationen, eftersom det fungerar rätt väl.

När det gäller bildskärmar tycks Ulla Tillander vara nöjd med de svar som hon har fått av statsrådet Anna-Greta Leijon.

Anf. 41 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det här är litet problematiskt. Riksdagen stiftar en lag för att nå vissa bestämda mål men överläter åt ett statligt verk att utforma dessa mål. Sedan skall lagstiftarna utvärdera om i detta fall arbetarskyddsstyrelsen har uppfyllt målen enligt denna ramlag. De som sitter på alla poster och själva har uppgiften att förverkliga målen är naturligtvis alltid nöjda. För lagstiftarna blir det däremot problem med alla stolar, och de försvarar naturligtvis frenetiskt det som är – det brukar vara så. Jag dristar mig ändå att säga att det är en stor lucka mellan mål och verklighet.

Dessutom skapas problemen inte av de arbetande, utan det är andra som styr arbetslivets utformning. Min kritik gäller, Kjell Nilsson, att arbetarskyddsstyrelsen i alltför stor utsträckning anpassar sig efter kapitalets villkor och undan för undan styrs av ekonomiska överväganden. Därför spelar arbetarskyddsstyrelsen en mycket beklämmande roll när det gäller flera viktiga frågor. Jag menar att en värdering av ramlagens utfall i förhållande till det som står i förarbetena om hur en arbetsmiljö skall se ut visar att man är långt ifrån målen. Det är många som delar min uppfattning.

Jag har ett förtroende för människorna inom facket och för deras kunskaper. De kan bedöma saker som finns på deras arbetsplatser. Till skillnad från många andra kan jag tänka mig en utvidgad stoppningsrätt, även om det betyder större ansvar. Skyddsombuden kommer i det fallet att ta ansvar för sitt kollektiv och sin framtid.

Men man behöver inte vara stelbent, och jag brukar inte vara det. Vi kanske inte skall lägga detta på skyddsombuden. Det finns andra möjligheter. Kjell Nilsson kan ta initiativet. Försök att ändra medbestämmandelagen så att facket kollektivt kan ha vetorätt vid utformning av t. ex. ackord och annat inom arbetslivet! Dessutom kan jag inte ha haft så förfärligt fel under årens lopp. I den här kammaren finns många med arbetslivserfarenhet, inte

minst bland socialdemokraterna, som genom åren har pekat på de problem som finns. En motion i den riktningen finns faktiskt i år, nämligen So701. Jag tycker att den i sig är riktig, och den har jag också följt upp.

Prot. 1985/86:109
4 april 1986

*Åtgärder för förbättrad
arbetsmiljö*

Anf. 42 KJELL NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Man kan få den känslan, när man hör Lars-Ove Hagberg tala om arbetsmiljöfrågorna, att han är den ende i denna kammare som försvarar arbetsmiljön och att vi, om vi inte hade honom här, skulle ha en betydligt sämre situation på våra arbetsplatser. Jag tycker inte att det är så. Lars-Ove Hagberg har själv stått här och talat om hur bra asbestkommissionen fungerar och vilka fina bestämmelser vi har fått när det gäller de asbestfria bromsbelägg och annat. Där har vi flyttat fram positionerna mycket starkt.

Jag vill bara notera, herr talman, att detta gjordes under de två år då Lars-Ove Hagberg och vpk helt hade glömt bort asbestproblematiken och inte gav till känna någon som helst mening härvidlag i riksdagen i form av motioner. Det var på initiativ av socialdemokratin som dessa fina framsteg gjordes.

Här finns fler än Lars-Ove Hagberg som försvarar en god arbetsmiljö och driver frågorna framåt i den takt vi har tekniska förutsättningar för.

Andre vice talmannen anmälde att Lars-Ove Hagberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 43 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Tillsammans med andre vice talman Karl Erik Eriksson har jag i en motion tagit upp frågan om bl. a. arbetstagares rätt till rökfria arbetsmiljöer.

Att rökning på arbetsplatser är en arbetsmiljöfråga kan väl nu knappast bestridas av någon. Rökningen har kanske blivit en av våra största miljöfrågor.

Uppmärksamheten på kemiska risker i arbetsmiljön har ökat på senare år. Hur många visste för 10–15 år sedan något om t. ex. riskerna med asbest, radon, kadmium, vinylklorid och andra ämnen som i dag tilldrar sig stort intresse i miljödebatten? Därför kan man i dag också ge ökad klarhet åt bilden av rökningens risker och aktualisera samverkande risker rökning–arbetsmiljö genom att deklarerat ett större antal beståndsdelar i cigarrettrök.

Kolmonoxid är en av de viktigaste beståndsdelarna i cigarrettrök och utgör 10–15 volymprocent av sidoröken. Koncentrationen av kolmonoxid uppmätt på offentliga platser överskrider ofta det hygieniska gränsvärdet. En annan viktig beståndsdel i cigarrettrök är nikotin. Nikotinkoncentrationer som mätts i rum som inte ventileras överskrider ofta den industriella föroreningsgränsen.

Det finns en akut irriterande effekt på ögon och andningsorganens slemhinna vid rökning inomhus. 60 % av icke-rökare och 20 % av rökare var irriterade av rök i luften vid olika studier som har gjorts. Det visar vilken risk och vilka stora obehag som icke-rökare utsätts för när de vistas i samma rum som rökare.

Barn som bor tillsammans med rökare har flera sjukhusbesök och längre vårdtider än barn från icke rökande familj.

Att den passiva rökningen är ett hot mot vår hälsa kan nu inte bestridas. Försäkringsöverdomstolen har ju, som Ingrid Ronne-Björkqvist omnämnde, också utdömt ersättning för arbetsskada som orsakats av passiv rökning. Därför bör varje individ som så önskar ha rätt till rökfri arbetsmiljö.

Arbetarskyddsstyrelsens allmänna råd om begränsning av tobaksrökning på arbetsplatser har inte medfört en tillräcklig förbättring av arbetsmiljön.

Tydligen vill inte heller arbetarskyddsstyrelsens styrelse införa några bindande föreskrifter, utan man hänskjuter frågan till arbetsmarknadens parter för att de skall träffa lokala överenskommelser.

Men arbetsmiljölagen är ju som sagt en ramlag, och den tolkas uppenbarligen olika på olika platser. I förarbetena till lagen har uttryckligen undantagits att den skulle tillämpas när det gäller tobaksrök. Det har man gjort genom att bl. a. hänvisa till att det inte är arbetsgivaren som åstadkommer tobaksröken och därmed inte heller är ansvarig för den rökiga arbetsmiljön.

Arbetarskyddsstyrelsens rekommendationer om lokala överenskommelser blir därför inte tillräckligt verkningfulla.

I USA växer det fram en helt ny inställning till rökning på arbetsplatser. Många företag har där förbjudit rökning på arbetsplatserna och många andra väntas följa efter.

Eftersom det nu har gått några år sedan socialstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen kom med sina allmänna råd om rökfria arbetsmiljöer och då de inte gett tillfredsställande resultat, bör andra vägar prövas redan nu.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservation 1 av Daniel Tarschys m. fl., med krav på att arbetarskyddsstyrelsen skall utfärda bindande föreskrifter för arbetslokaler som används av icke-rökare.

Anf. 44 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! "Vi i arbetarskyddsstyrelsen anser att frågan om rökig arbetsmiljö ligger utanför arbetsmiljölagen."

"Allmänna råden faller enligt vår uppgift utanför gällande lag."

"Man kan inte med de lagmotiv som anförts i förarbetena till arbetsmiljölagen tolka lagen så att man skall förbjuda eller förhindra tobaksrökning eftersom i förarbetena sägs att frågan om tobaksrökning inte berörs av arbetsmiljölagen."

Detta var tre citat från en och samma höga tjänsteman på arbetarskyddsstyrelsen. Han fortsätter: "Det ligger således inte inom arbetarskyddsstyrelsens uppdrag att utöva tillsyn i vad mån arbetstagare besväras av rökig arbetsmiljö."

Efter en frågestund – en mycket bra sådan för övrigt – här i kammaren den 5 december lovade Anna-Greta Leijon att med arbetarskyddsstyrelsen diskutera det nya läge som uppkommit med anledning av den unika, världsunika, domen om passiv rökning, nämligen domen Gun Palm.

När arbetarskyddsstyrelsens styrelse sammanträdde den 19 december var frågan uppe. Man beslutade emellertid att inte vidta några åtgärder i form av tillsyn i vad mån arbetstagare besväras av rökig arbetsmiljö.

Jag är förvånad över arbetarskyddsstyrelsens inställning. Här visar en

vetenskaplig forskning på en förhöjd risk vid exponering av tobaksrök.

Här visar en dom på att en arbetstagare kan få sin sjukdom klassad som arbetsskada enligt arbetsskadelagen.

Och här i kammaren visar den ansvariga ministern stor uppmärksamhet inför den senaste tidens utveckling på området.

Allt detta var den 19 december bekant för arbetarskyddsstyrelsen, men ändå skärper man inte sin uppfattning till stöd för dem som drabbas.

Samma misstag gör nu utskottsmajoriteten. Man skriver mycket insiktsfullt om risker osv., men man drar inte konsekvenserna av sin kunskap. Man överlämnar återigen till parterna att träffa lokala överenskommelser.

När Kjell Nilsson försvarade majoritetens inställning sade han att alla som vill ha en rökfri arbetsmiljö naturligtvis skall kunna få det. Låt oss då fundera över hur det egentligen ser ut ute på arbetsplatserna! Jag är medveten om att det på många ställen fungerar bättre i dag än för bara några år sedan. Men jag är också medveten om att den som inte vill arbeta i eller äta i en rökig miljö, på alltför många arbetsplatser blir betraktad med litet misstro och får något av ett löjets skimmer över sig.

Vidare finns det arbetsplatser där arbetstagarna är tysta men mår dåligt. Det sista gäller i synnerhet på små arbetsplatser, där man tycker att det är besvärligt med konflikter, där facket är svagt och där man är beroende av både sina arbetskamrater och sin arbetsgivare på ett annat vis än på en större arbetsplats. Det är fortfarande den starkes, rökarens, röst som gäller. Man betraktas som kvirrig och bråkig om man hävdar att man enligt de allmänna råd som är utfärdade av socialstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen har rätt till rökfri miljö.

Utskottet lämnar dörren en aning öppen och säger att därest någon ansvarig myndighet – och då menar man socialstyrelsen eller arbetarskyddsstyrelsen – föreslår en skärpning skall en sådan företas. Men hur kan man tro att arbetarskyddsstyrelsen över huvud taget är intresserad av att göra någonting? Låt mig anföra ett nytt citat av samma höga tjänsteman från arbetarskyddsstyrelsen:

”Vad gäller allmänna råden om begränsning av tobaksrökning tillkom dessa genom att regeringen gav i uppdrag åt oss att utfärda dem. Även om inte vi motsätter oss dem och sympatiserar med dem skulle det aldrig fallit oss in att på eget initiativ utfärda dem. Allmänna råden faller enligt vår uppfattning utanför gällande lag.”

Det är en person med hög ansvarsställning i arbetarskyddsstyrelsen som säger så. Man kan då säga att det ändå bara är en tjänsteman – det är styrelsen som beslutar. Men den här tjänstemannen talar hela tiden i vi-form; han talar hela tiden i verkets namn. Hans uttalande speglar det tänkande som tydligt är förhärskande inom verkets väggar, nämligen: det här är ingenting för oss.

Eftersom Kjell Nilsson, som är utskottets talesman, sitter med i lekman-nastyrelsen vill jag fråga: Är detta också styrelsens uppfattning? Är ni kapabla att ta något initiativ i frågan?

När det gäller socialstyrelsen och dess inställning är läget det motsatta. Därifrån har man gjort tappra försök att övertyga utskott av olika slag om att skärpa inställningen till tobaken. Men man har talat för döva öron. Utskotten har i de här fallen haft andra intressen, som man har prioriterat.

Jag delar reservanternas uppfattning att vi nu bör skärpa vår inställning när det gäller arbetsmiljön för att stötta alla som vittnar om bl. a. trakasserier därför att de kräver sin rätt. Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 45 KJELL NILSSON (s) replik:

Herr talman! I det nu föreliggande betänkandet står att läsa: "Utskottet delar dock arbetsmarknadsministerns uppfattning att åtgärder mot rökningens skadeverkningar i arbetslivet i första hand bör utformas i samverkan på arbetsplatserna. Om de allmänna råden och informationsinsatserna inte får tillräcklig effekt måste emellertid ytterligare restriktioner, såsom bindande föreskrifter från arbetarskyddsstyrelsen införas."

Jag tycker det ger svar på Margareta Winbergs frågor. Vi är alltså beredda att, om vi inte inom en snar framtid får resultat, begära föreskrifter från arbetarskyddsstyrelsen. Och jag är helt övertygad om att arbetarskyddsstyrelsens styrelse är fullt kapabel att fatta beslut, även om någon tjänsteman har en annan uppfattning i den här frågan.

Anf. 46 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Det innebär, såvitt jag förstår, att Kjell Nilsson tar avstånd från den inställning som den här tjänstemannen gav uttryck för och som många har tolkat som verkets officiella inställning. Jag tycker att det är på sin plats att man talar om för tjänstemännen att de har att företräda styrelsen och inte någon annan, kanske privat, uppfattning.

Sedan undrar jag över detta med tidsperspektivet. "Inom en snar framtid" – hur lång tid är det?

Anf. 47 KJELL NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är inte beredd att ange någon månad eller någon annan tid. Vi har ju sagt att vi nu först bör se vad man kan nå på frivillig väg. Men det är klart att när vi inte framsteg, så är vi beredda att mycket snabbt gå in och förbättra situationen. Vi tycker att det är ett allvarligt problem och vill göra situationen bättre. Men ange någon exakt tid kan jag alltså inte göra här.

Anf. 48 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I socialutskottets betänkande 1985/86:12 behandlas vikten av rökfria arbetsmiljöer, inte minst för de passivt rökandes skull.

Sambandet mellan tobaksrökning och lungcancer är klart och dokumenterat. Detta samband har varit känt och bevisat ända sedan 1950-talet. Dödligheten är tyvärr fortfarande hög. Mycket aktuellt sedan några veckor eller någon månad tillbaka är också att passiv rökning kan framkalla småcellig lungcancer.

Det finns alltså, herr talman, all anledning i världen att aktivt bekämpa rökningen, och det finns all anledning att se till att den som inte röker slipper utsättas för andras rök. Det finns också all anledning att inse sambandet mellan rökning och svåra skador av t. ex. asbest och radon, dvs. att en rökare drabbas så mycket hårdare om han utsätts för asbest och radon än en icke-rökare. Kort sagt: Om och när vi utsätts för gifter drabbas alltid en rökare hårdare än en icke-rökare.

Kanske kan vi beteckna en del av oss vuxna som en förlorad generation om vi har rökt alltför länge, därför att alltför många av oss kommer att få lungcancer. Men det finns alltid hopp. Hur många år man än har rökt, så får man bättre lungor om man slutar röka. Och förbättringen går ganska raskt framåt. Risken för lungcancer minskar således.

Att jag tycker att det finns all anledning att ta upp detta i kammaren beror naturligtvis på att sambandet mellan rökningen och den småcelliga lungcanceren är så klarlagt som det är. Vi lägger ned massor av pengar på trafikpropaganda. Och det är klart att det är bra, det skall vi fortsätta med. Det är nödvändigt att vi minskar antalet dödsoffer i trafiken. Vi diskuterar lägre fartgränser, mer övervakning, fler poliser, korsningsfria övergångar och vad det nu kan vara. Men hur många av oss vet att de cancersjukdomar som är direkt relaterade till rökning, dvs. lungcancer och cancer i strupe och svalg, kräver fler offer varje år än vad trafikdöden gör? Det är således fler offer för de rökningrelaterade sjukdomarna.

Upplysningsarbetet om tobaksrökningens samband med cancer är således, i konsekvens med vad jag sade tidigare, viktigast när det gäller kommande generationer. Det är framför allt de unga som skall ställa krav på oss – att vi förser oss med en information som är tillräckligt god för att de skall kunna kräva rökfria arbetsplatser och för övrigt en rökfri miljö där icke-rökare dväljs. Att informera om detta är också en av Cancerfondens målsättningar i den stora kampanj som har rullat i gång – vilket jag hoppas att ni alla har upptäckt – och som kommer att nå sin kulmen om någon vecka.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservation 1, med Daniel Tarschys namn som det första.

Anf. 49 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Kjell Nilsson använder sig i trängda lägen av en debatteknik som inte borde förekomma här i kammaren, men jag begär ändå ordet.

Först vill jag emellertid beröra Margareta Winbergs beskrivning av vi-känslan i arbetarskyddsstyrelsen. Hon kunde på ett bra sätt peka på denna vi-känsla, som många skyddsombud, lokala fackföreningsrepresentanter och andra har mött när de har försökt att föra fram sina budskap. Det talar ganska tydligt om den funktion som denna statliga myndighet har och kanske om handlingsförlamningen hos dess lekmän. Därför har vi krävt att det skall finnas en rejäl, kvalificerad facklig majoritet i arbetarskyddsstyrelsen, som kan ha raka rör till arbetslivets sämsta förhållanden. Det är klart att Kjell Nilsson blir illa berörd, om någon här i riksdagen pekar på den lilla polityr som arbetarskyddsstyrelsen försöker ha. Det är inte bara vpk som kritiserar, men Kjell Nilsson retas nu extra. Ta exemplet med asbesten. Många av de föreslagna åtgärderna är bra, och det finns säkert mer att göra. Vi får se vad som blir gjort, men, Kjell Nilsson, det har inte gjorts någonting på tio år efter behandlingen i socialutskottet. Med tanke på att arbetarskyddsstyrelsen har sagt att vi nu har ett förbud som skall iakttas kan Kjell Nilsson faktiskt anklaga oss i vpk för att vara alltför naiva i vår tro på arbetarskyddsstyrelsen. Vi har trott att arbetarskyddsstyrelsen skulle se till att förbudet efterlevs mycket snart, men vi har varit mycket okunniga. En anklagelse härvidlag kan verkligen gå hem, Kjell Nilsson. Det fanns också många motioner till

Sveriges riksdag. Andra socialdemokrater, med verklighetsförankring, har sagt att förbudet inte betyder någonting. Naturligtvis har vi följt upp motionerna här i riksdagen, men det har inte Kjell Nilsson gjort. 1985 var emellertid även Kjell Nilsson tvungen att gå in i fällan. Man blev tvungen att se till att det gjordes någonting, och då fick vi asbestkommissionen. Detta är historien, Kjell Nilsson: jag förstår att ni känner er illa berörd.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (rökfria arbetsmiljöer)

Utskottets hemställan bifölls med 191 röster mot 75 för reservation 1 av Daniel Tarschys m. fl. 7 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (omplacering eller ledighet för graviditet)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 17 för reservation 2 av Lars-Ove Hagberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (skydd för bildskärmsarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (upphandling av bildskärmsterminaler)

Utskottets hemställan bifölls med 238 röster mot 32 för reservation 4 av Rune Gustavsson och Ulla Tillander. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (tillsättande av en datamiljökommission)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (redovisning av skälen för dispens för asbestanvändning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (gränsvärdet för asbest)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 16 för reservation 7 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 13 (en finansieringsplan för sanering av asbest)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (en kommission mot belastningsskador)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 16 för reservation 9 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 17 (skyddsombudets stoppningsrätt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (en översyn av arbetsmiljölagen)

Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 17 för reservation 11 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 21 (facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (inriktningen av yrkesinspektionens arbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Rune Gustavsson och Ulla Tillander – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 32 för reservation 14 av Rune Gustavsson och Ulla Tillander. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 27 (gränsvärdet för etylenoxid)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (bensinstationspersonalens arbetsmiljö)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 29 och 30 (elevskyddsombud och arbetsmiljörisker för skolelever)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 43 för reservation 17 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid ett senare sammanträde.

8 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Jag ber att fr. o. m. den 10 april få bli befriad från mitt uppdrag som riksdagsman.

Stockholm den 4 april 1986

Staffan Burenstam Linder

Denna framställning bifölls av kammaren.

Prot. 1985/86:109
4 april 1986

---

9 § Anmäldes och bordlades
Justitieutskottets betänkanden
1985/86:18 Vissa frågor om trafiknykterhetsbrott m. m.
1985/86:19 Anslag till polisväsendet, m. m. (prop. 1985/86:100 delvis)

Trafikutskottets betänkande
1985/86:13 Anslag till Vägvesende m. m. (prop. 1985/86:100 delvis)

Näringsutskottets betänkande
1985/86:16 Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer (prop.
1985/86:100 delvis)

10 § Kammaren åtskildes kl. 13.13.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren